

Handwritten text, possibly a signature or date.

Benjamin v/d Bosch
van Hoogweer v. Hazenwoud
(12-11-1741 - 28-12-1804)

Hout: 23-5-1790.
Heisterhina v.d. Heer
(22-4-1750 - 12-1-1801) Med.

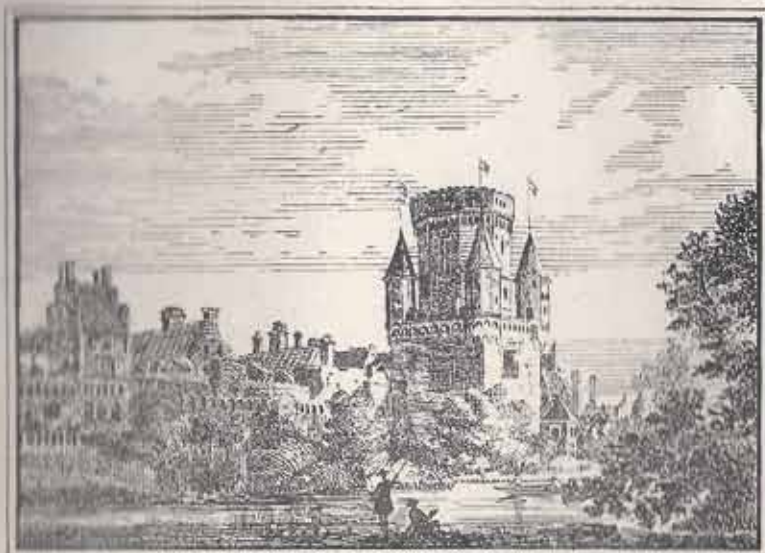
gde kunzelijk?

Zonder kinderen. zie blz 145

J. Maaldrink
Senterweg 20
Gentje

10 Aug 1963
Dit boek geef ik
aan Anke
Merritt Harris - Keulthof
Woe Barst van der Bosch
te bewaaren voor
haar nageslacht.
J. Maaldrink

Waarlijk

R. Mynssen.

*De WAL aan de Achterzijde der PROSTDY
met den DROGENAPS TOREN
te ZÜRICHEN, 1744*

Handboek

DE STERKSTE

DOOR

L. E.

Met handteekening en teekening van R. MYNSEN.

UTRECHT — G. J. A. RUYS 1919

19 Januari 1734 waren Allard Philip van der Borch, Heer van Langentrier in Westphalen, Gecommitteerde ter Raad van State van wege de Omlanden, en Reinira Charlotte van Goltstein te Zutphen getrouwd. De bruidegom was drie-en-veertig, de bruid drie-en-twintig jaar oud. Heel Zutphen had in het huwelijk gedeeld; de Goltsteins waren er zeer gezien, en reeds vroeg had de menigte opgepakt gestaan op de Zaadmarkt bij de Proostdijsteeg, om het aanrijden der koetsen en der daarin gezeten gasten, fluisterend aan te staren. Zij kenden de koetsen en de inzittenden door en door, maar het was toch uiterst belangwekkend geweest ze een voor een te zien voorrijden, de knechts in hun galalivreien, de tuigen der paarden glimmend opgepoetst. Daar was de versierde koets der Goltsteins, de koets des Heeren Landdrost van Heeckeren-Enghuysen, de koets van de Pallandts van Keppel, de Capellen's van

den Boedelhof, en die van den ouden gezant van Lintelo van de Ehze, vollen neef van den bruidegom; en het hoogtepunt was geweest, toen de voordeur van de oude Proostdij, sedert vele jaren het huis der Goltsteins, geopend was geworden, en het bruidspaar naar buiten was getreden. Een deel der stoet was omgereden over de Zaad- en Houtmarkt door de Hofstraat naar het 's-Gravenhof, om daar eindelijk statig voor de groote deur der Walburgskerk stil te houden, terwijl het andere deel een korteren weg genomen had, om het bruidspaar op te kunnen wachten. Overal was het vol en druk geweest, niet het minst in de kerk, waar het ijskoud was, maar waar reikhalzend de menschen in de banken hadden gezeten en ieder toilet fluisterend besproken, evenals het uiterlijk der bruiloftsgasten. Er waren weinig onbekenden onder geweest, de bruidegom, een vreemdeling in Zutphen, had weinig familieleden: zijne ouders waren gestorven, en hij had geen broeders of zusters; zijn eenige bloedverwanten waren zijn veel oudere neef van Lintelo en diens getrouwde kinderen, maar dezen waren allen als Graafschappers in Zutphen bekend, dus dat was heel weinig nieuws geweest, maar de zijden japonnen

der dames en de met veel passement versierde rokken der Heeren hadden genoegzaam de nieuwsgierigheid beloond. Het orgel was treffend gespeeld geworden, en Ds. Bekker had hartroerend gepreekt; het had de algemeene goedkeuring weggedragen; de bruidegom had er bleek en ontroerd uitgezien, de bruid was stralend geweest. Het bruiloftsmaal in de Proostdij had lang, zeer lang geduurd, tot in den avond, en het was laat geweest, toen eindelijk de gasten vertrokken waren en het jonge paar zich teruggetrokken had. Zij waren in het ouderlijke huis gebleven, want huwelijksreizen waren toen nog niet in de mode, en de woonplaats van den bruidegom lag ver weg in Groningerland, terwijl zijn voorvaderlijk erfgoed lag in de Graafschap Marck in Westphalen, bij Dortmund.

Nu echter zou de reis spoedig aanvangen — naar Groningen. Het was Februari geworden; alle koffers stonden gepakt, en gereed om boven en achter de reiskoets te worden geheschen. Reinira had niets meer te doen; de afscheidsvisites aan alle familieleden en bekenden in Zutphen waren achter den rug; morgen zou zij vertrekken.

Neuriënd drentelde zij den tuin in; de boomen waren nog kaal, maar tegen den beschuttenden ouden muur van het huis teekenden de perziken reeds knoppen af, stovend in de Februari-zon. Reinira trok een der takken naar zich toe, om dezen aandachtig te bezien; toen, deze loslatend, schreed zij langzaam weer voort; de tuin lag warm ingesloten tusschen het huis en den stadsmuur; alles bloeide er spoedig, en als er niet veel nachtvorsten waren, gaven de boomen veel vrucht. De Proostdij was een zeer groot pand „een huis en erve, met zijne stallingen, plaatsen, binnen- en buitenhoven, weleer tot de praebdsdy gediend hebbende, gelegen aan de Zaadmarkt en bij de groote kerk, met zijn binnen en buitenhof aan de stadsmuur en de wal”. Reinira's vader had het geërfd van zijne moeder, in 1706, hij had er getrouwd gewoond, en woonde er nog, en zijne drie kinderen waren er geboren. Reinira was bijzonder aan het huis gehecht; zij kende er iederen schuilhoek, iederen zolder, iedere trap, en gaarne wipte zij den stal binnen om de paarden en de honden toe te spreken en te streelen over de glanzende huid. Nu ook in de halve schemering van den stal, na het felle daglicht buiten, zag zij de paarden-

hoofden zich omwenden naar haar, licht trekkend aan hunne halsters, en een der honden sprong tegen haar op, snuffelend in haar hand om te zien of zij wat medebracht. De stal was vol, daar de paarden van haar man, die haar den volgende dag ver weg zouden voeren, er ook stonden, rustig, breed, goed doorvoed. „Zij zullen het morgen anders hebben”, zeide een der knechts met een hoofdknik in hun richting, „dan zal het zwaar trekken zijn.”

„Ja, en lang ook”, knikte Reinira terug, peinzend de ruimte rondkijkend — hoe lang zou het duren, eer zij hier terug zou komen? Zou dan het ruitje daarginds nog gebroken zijn? en dat oude zijdeurtje los hangen in zijn hengsels? — 't Zou wel zoo blijven! Het was al zoo lang zoo, en met een lachje verliet zij weer den stal. O, haar eigen vertrouwd, oud huis! Zij zou het kunnen streelen, vol bescherming, nu zij er vandaan ging, en jeugdig verlangde naar de nieuwe toekomst. Zij zag op naar de grijze muren, naar de diepe vensters met de kleine ruiten, en vroolijk knikte zij ineens naar haar vader, die voor een der ramen stond. „Ik kom,” riep zij opgewekt. — Zij liep den tuin dwars door, een zijgangetje in, waar

het donker en kil was, en opende weldra de kamerdeur. De kamer was groot, hoog van verdieping, met boekenkasten langs de wanden, de tafel met papieren bedekt; voor het vuur, dat smeulde onder de schouw, stond Mijnheer van Goltstein en warmde zijne oude witte handen; hij was niet jong meer, tegen de zeventig; hij was laat getrouwd, en zijne drie kinderen verschilden veel in leeftijd. Reinira was de oudste, en dan waren er nog Philip, die negentien was en Geertruyd, de veertienjarige.

Vertrouwelijk stak Reinira haar arm door den zijnen, haar frisch gezicht naar hem opgeheven.

„'t Weer is heerlijk,” zeide zij opgewekt, „en vast ook; we zullen het goed hebben op reis; en dat mag ook wel; als het veel geregend had dezer dagen, zou de reis door de Landschap Drenthe bijna niet te doen zijn, zegt van der Borch. Nu durfde hij de koets wel vol te laden, anders, als het weer omslaat, moeten wij de koffers laten volgen per wagen.”

Ja, jullie treft het met het weer,” beaamde Mijnheer van Goltstein langzaam, maar zijn oud gezicht klaarde niet op; hij kon de gedachte niet goed verdragen, dat Reinira weg zou gaan, zooveel

dagen reizens van hem vandaan, en dat voor goed; hij en zijn vrouw zouden spoedig te oud zijn om die reis te doen, en wanneer zou Reinira kunnen komen? als zij ooit in de kleine kinderen kwam, zou het wel nooit gebeuren.

Hij zou Reinira zeer missen; zij leefde altijd zoo met hem mee in zijne vele functies, van Burgemeester van Zutphen, van Eersten Raad en Rekenmeester van Gelderland, van Curator van de Hooge School te Harderwijk. Hij had daar ook gestudeerd, en was er gepromoveerd in de rechten. Het onderwijs vond in hem een groot voorstander. Met Reinira had hij altijd veel kunnen bespreken, en zij kende den weg in zijn boekenkasten evengoed als hij.

Reinira, die iederen trek van zijn gezicht kende, knikte hem troostend toe, zich langzaam neerzettende op de zijleuning van een der stoelen; zij wist niet goed wat zij zeggen zou, zelf ineens duidelijk voelend het uur van het afscheid. Nadenkend keek zij de kamer rond, met haar bekende meubels, de beroekte pijpen in het pijpen-rek, de jachtwapens hangend in een hoek. Voor een der vensters, waar de ruitjes verweerd schemerden in het daglicht, stond haar broeder Philip

geleund, de lange beenen in de hooge slobkousen over elkaar geslagen.

„Kijk niet zoo droefgeestig, waarde zuster,” viel hij eensklaps plagend in, met zijn zware jongensstem, „als van der Borch je zoo zag, zou hij nog meenen, dat je berouw had van je stap!”

„Neen, dat denkt hij zeker niet!” en Reinira's oogen flikkerden ineens op, terwijl een lichte kleur in haar wangen steeg. „Maar ik mag het toch wel betreuren, hier vandaan te gaan voor zoo langen tijd! Misschien is het wel voor een jaar!”

„Ta, ta, ta, voor langen tijd, je komt maar terug als het niet gaat!”

„Terug?” Reinira trok verbaasd de wenkbrauwen op, „ik denk er niet aan! ik heb mij voorgenomen in de Ommelanden te gaan wonen, en je weet — je hebt het mij dikwijls genoeg verweten — dat ik mijn wil doorzet”, en triomfante-lijk zag zij naar hem heen.

De andere lachte, en het klonk vrij ironisch: „Ja, en daarom zal je wil ook sterk zijn, als je terug wilt komen! Je zult er wel wat op vinden!”

Reinira hief minachtend de schouders op, haar broeder haar rug toekeerend. Deze gichelde nog

even. Hij en Reinira hadden het nooit samen heel goed kunnen vinden; zij was vlugger van hoofd dan hij, en had altijd de baas over hem gespeeld:

„Van der Borch zal ook weten, dat hij een vrouw trouwt”, had hij als een groot mensch tot zijn vader opgemerkt, toen hij van de verloving gehoord had — hij had tot nu toe heel goed geweten, dat hij een oudere zuster had! — maar zijne wijsgeerigheid was niet in den smaak van zijn vader gevallen!

Nu ook zag mijnheer van Goltstein ontevreden naar zijn zoon.

„Als je niet beter hebt te doen dan onaardig tegen je zuster te zijn, dan kun je de kamer wel verlaten,” merkte hij scherp op.

Philip, licht verlegen, mompelde iets van „niet gemeend te hebben”; hij had eigenlijk de tegenwoordigheid van zijn vader vergeten. — Hij hield zich meestal in, in diens nabijheid, daar deze toch immer Reinira verdedigde.

Reinira, die zijn verongelijkt gezicht opmerkte, knikte hem edelmoedig toe. „Hij meent het niet, vader”; zeide zij opgewekt, „Philip en ik, we kennen elkaar!” — Zoo was het altijd geweest.

Als zij samen hadden gekibbeld — en zij kibbelden veel — dan was er ten slotte geen trouwer bondgenoot van Philip, als hij ongelijk kreeg, dan Reinira zelf. Zijn gezicht bleef echter ontevreden staan; de bemoeiingen van zijn vader tusschen hem en Reinira brachten hem altijd erg uit zijn humeur; zwijgend, trommelde hij ongedurig met zijne vingers tegen het vensterkozijn; Reinira, om zich een houding te geven, stak de handen uit naar het vuur: „Men kan toch altijd wel een vuurtje velen,” merkte zij op, om iets te zeggen, „al schijnt de zon al zoo sterk.” En toen plotseling omziende naar de deur: „Is van der Borch daar al?”

Maar het was van der Borch niet, die de deur langzaam opende, het was Geertruyd, de jongste, in haar nauwsluitend lijfje en wijde geplooid rok van donkere wollen stof, om het halsje een witte halsdoek geplooid, die het hoofd om de deur stak.

„O, ben je hier, Reinira, ik heb je overal al gezocht; Martje zei mij, dat je in den tuin was; Moeder is bezig boven de kast op de leerkamer na te zien, en vraagt, of je dit schrift nog ingepakt wil hebben; het kon nog best in een der koffers.”

„O! mijn verzenschrift!” en Reinira stak haar hand uit om dit aan te nemen, terwijl een lach z'ch over haar heele gezicht verspreidde: „daar staan al mijn Bergerettes in, die ik altijd bij de clavecimbel zing; ja, zeker neem ik die mee!”

Zij sloeg het gemarmerde käft om; op de eerste bladzij stond haar naam, geschreven in haar ronde kinderhand van 9 jaar geleden. „Rynira-Charlotte van Goltstein, Utrecht, den 11 Januari 1725”. In Utrecht was zij een poosje geweest om haar opvoeding te voltooien en de eerste gedichtjes had zij daar geschreven, in keurig rondschrift, maar krioelend van fouten.

„Je hebt daar stichtelijke verzen in staan!” merkte Philip op, die de groep bij het vuur was genaderd en over Reinira's schouder in het schrift túurde: „Je mag wel eens uit je oogen kijken in Groningen, in welk gezelschap je dit ten beste zult geven! Ik herinner me nog het gezicht van Dominé Le Brun, toen je dat eene over Bacchus zong!”

„In Groningen zullen ze mij niet verstaan, denk ik!” en Reinira's oogen tintelden. „Al die oude neven en nichten van van der Borch zullen hun Fransch wel vergeten zijn. En dan — een

flink glas wijn, dat drinkt een Groninger ook wel!
Kijk, dit zou iets zijn, dat heb ik in Utrecht ook nog
geleerd:

„Je n'aime que ma bouteille,
Et l'aimerai constamment,
Sa liqueur est sans pareille
J'en veut boire à tout moment.
Elle calme mes alarmes,
Elle bannit mon chagrin,
Elle a pour moi tant de charmes
Quand elle est pleine de vin”.

„Zonderlinge verzen om aan jonge dames te
leeren! 't Is maar goed, dat Geerte onder onze
hoede blijft”, en Philip keek grootvaderlijk be-
schermend op zijn jongste zuster neer, die niet
van huis gezonden zou worden ter volmaking
van haar opvoeding.

Reinira haalde de schouders op: „Wees niet
zoo'n zedemeester, Philip, het was heel aardig in
Utrecht! Natuurlijk begreep ik niet de helft van
wat ik leerde. We leerden die dingen om de melody
en om later gezelschappen te animeeren, als er
gezongen werd; wat is daar nu aan? Denk je,
dat ik dat andere vers over Bacchus begreep?

't Was nog wel een der eerste, die ik moest leeren!
'k Geef toe, dat het niet bepaald voor meisjes is,
vooral niet het laatste couplet,” en zij sloeg het
blad haastig om, opdat Geertruijd het niet zien zou.
„Maar daar staan ook heele aardige Bergerettes
in,” vervolgde zij, doorbladerend „o. a. dit, dat ik
nog zoo dikwijls zing:

Ah, Philis, que vous êtes aimable!
On le publie en tout lieu,
Vous êtes la plus adorable
Que l'on puisse voir sous les cieux.

Le ciel vous comble de cette grace,
Ah, Philis, n'en abusez pas,
Il serait de mauvaise grâce
De mettre votre amant au trépas!

Eerst neuriënd, toen luider zingend, droeg zij
de bergerette voor. „En nu nog de laatste couplet-
ten! Jij, Geertruijd, zing nu ook mee, je kent
het ook”.

„Vous avez un défaut extrême
Par lequel on vous peut blamer,
Vous voulez bien que l'on vous aime
Mais vous ne voulez point aimer.

Je n'ai point de défaut extrême,
Par lequel on me peut blamer!
Car si j'aimais tous ceux qui m'aime,
Me faudrait tout le monde aimer!"

Met stralende oogen schalde Reinira deze laatste woorden uit; zij wist het wel — zij was voor velen Philis geweest in haar kleinen kennissenkring in den Zutphenschen Achterhoek.

„Me faudrait tout le monde aimer",

herhaalde zij nog eens, het schrift dichtslaande; en toen met een ruk zich omkeerend naar de deur: „van der Borch?!"

Het was van der Borch, in nauwsluitenden rijrok, de vilten steekhoed in de hand, rondziende den kleinen familiekring bij het vuur, slechts oogen voor zijn jonge vrouw, die haastig op hem toetrad.

„Ben je daar!" en daar lag een jubel in haar stem. „Wat moet je hard gereden hebben; ik had niet kunnen hopen, dat je zoo gauw terug zou zijn; 't is pas vier uur geslagen".

„O, maar Warnsveld is niet zoo ver; ik heb Ripperda in „de Kap" gesproken; hij kwam van

Vorden, met een buidel vol brieven en papieren voor de Groningsche familieleden. Ik hoop, dat ik niets zal vergeten; ik zal het nog wel kunnen bergen in mijn valies. — Jammer toch, dat de man" hoed en handschoenen weggleggende, en terugdenkende aan zijn tocht van dien middag en aan Maurits Ripperda — „geen kinderen heeft; hij heeft zooveel bezittingen: Verwolde, Vorden, Leemcuyl; aan wien moet dat alles komen? Hij heeft ook geen broers of zusters".

„Nou, hij is nog jong betrekkelijk, al is hij tien jaar getrouwd. Als hij zeventig wordt, kunnen de neven, de erfgenamen, nog lang wachten!"

„Ja, dat is zeker!" beaamde van der Borch lachend, „ik zal er mij maar niet moe over maken, ik behoor toch niet tot de erfgenamen!" Met een tevreden gezicht liet hij zich neervallen in den naast hem staanden stoel, Reinira's hand in de zijne; hij was uiterst voldaan in zijn leven en verlangde niets meer.

Eindelijk!" verzuchtte van der Borch den volgende dag, toen voor het laatst het portier van de reiskoets werd gesloten, de laatste riemen der koffers waren nagezien, de paarden, aangezet door den koetsier, met een ruk de koets in beweging zetten.

„Eindelijk", zei Reinira ook zacht, Reinira diep weggedoken in bonten en mof; de voeten op een warmen stoof, en voor het laatst omziende door het portierraam wuivende zooveel zij kon tegen de haren, die achterbleven. „Eindelijk", herhaalde zij nogmaals, toen de anderen uit het gezicht waren verdwenen, en zij vooruitzag, eerst door de welbekende straten van Zutphen, en daarna de naaste omgeving, waar de wegen spoedig sandwegen werden, en de dravende paarden weldra in gematigden stap overgingen — de reis zou zeer lang duren; en Reinira had er zich zeer op verheugd.

Drie dagen zou de reis nemen naar Groningen;

eerst tot Zwolle. Het weer was helder, en van der Borch roemde den stand der wegen zeer. — Hij had het wel anders gezien met regen en sneeuw! Maar het was toch een zeer vermoeide Reinira, die uitstapte aan het Logement „de Wannen” op de Markt, en van der Borch haastte zich naar een goed verwarmd vertrek en naar een goed warm maal te vragen, toen hij haar bleek gezicht met de wel wat booze oogen had aanschouwd! Maar die oogen lachten weer gauw, toen het eten waarlijk uitstekend bleek te zijn, en het vuur helder opgestookt was onder de schouw. In Meppel was het den volgende avond niet zoo goed, als was het Logement vrij bruikbaar, gezien de kleinheid van de plaats; van der Borch had het er op gewaagd, omdat hij de paarden niet zoo’n langen tocht wilde doen maken den tweeden dag, daar zij den anderen dag de geheele Landschap Drenthe door moesten om Groningen te bereiken.

„Daar is de Martinitoren”, wees hij eensklaps enthousiast aan, door het portierraam, — het was middag geworden van den derden reisdag, en reeds begon een koude wind op te komen over het wijde land, dat zich uitstreekte noordwaarts, oneindig ver. Reinira, die dommelde, moe van de

eentonigheid, sloeg langzaam de oogen op, en richtte zich op, huiverend van het lange stilzitten.

„Waar?” vroeg zij vaag. — „O daar? die donkere spits daarginds? Het is nog wel ver”.

„Ja, het is nog een heel eind”, beaamde hij, een weinig uit het veld geslagen door haar matige belangstelling; zij zag het, en knikte hem vriendelijk toe.

„Ik kan nog best wat slapen; en dan ben ik geheel frisch, als wij Groningen binnen rijden”, zeide zij opgewekt, „je moet denken, dat ik nog nooit zoo lang achter elkaar gereisd heb; het verst was Utrecht; als wij naar Grunsfoort gingen ’s zomers, vond ik dat al een heele reis!” Zij glimlachte over die gedachte. Grunsfoort lag bij Renkum. Het was een oud, riddermatig huis, dat haar vader gekocht had, eenige jaren geleden, uit den desolaten boedel van een heer van Lynden.

Van der Borch knikte instemmend, de reisdakens vaster om haar heen slaande.

„Wil je niets eten of drinken? een glas wijn?”

„Nee, straks misschien.”

Zij sloot de oogen weer, en hij bleef zwijgend en bewegingloos voor zich uitstaren, in het wijde nevelachtige landschap, dat hij zoo goed kende.

Groningen was zijn geboortestad. Zijn vader, Frederik Wilhelm van der Borch, petekind van den keurvorst van Brandenburg, afkomstig uit Westphalen, was reeds jong in Staatschen krijgsdienst getreden en was in 1679 colonel van een Ruiteregiment geworden, in garnizoen te Groningen. Hij had er Josina Clant thoe Stedum getrouwd, en die was er blijven wonen, terwijl hij met zijn regiment uit was getrokken naar de Zuidelijke Nederlanden, om nooit meer terug te keeren, daar hij aan zijne wonden overleden was te Soissons in 1690. Allard van der Borch had zijn vader nooit gekend, daar hij slechts een paar maanden oud was bij diens dood, en hij was in Groningen opgegroeid met een zuster, bij zijn moeder, temidden harer familie, die talrijk was en Groningsch van ouder tot ouder. Het goed, dat hij van zijn vader had geërfd, Langentrier, dicht bij Dortmund, bezocht hij af en toe, en het was daar ook, dat zijn moeder ten tweeden male was getrouwd, met Conrad Gisbert van Asbeck, dien zij echter eveneens in den krijg moest verliezen. Allard van der Borch had zijn stiefvader zeer goed gekend; en zijn dood was voor hem ook een slag geweest. Het verdriet zijner moeder, die

tot tweemaal toe zulk een verlies moest lijden door den oorlog, had hem doen besluiten niet in den krijgsdienst te treden, en hij was bij haar en zijne zuster gebleven, afwisselend te Groningen en Langentrier. Nu waren zij beiden dood, overleden kort na elkander, en was hij alleen gebleven, tot dat hij Reinira had ontmoet.

Het was bij zijn neef van Lintelo geweest, te Zutphen, dat hij haar voor het eerst had gezien. De Lintelo's waren eenige zijner weinige bloedverwanten van vaders zijde, en, daar zij ook belang hadden in gemeenschappelijke goederen in Duitschland, had hij hen eens opgezocht, komende van den Haag, waar hij de post van Lid van den Raad van State vervulde, vanwege de Ommelanden. Hoe weinig had hij toen gedacht, dat hij Zutphen eens zou verlaten, getrouwd, en, dat hij eene echtgenoot naar Groningen zou brengen! Als zij maar gewende in het Noorden! Het was nog een groot verschil met Gelderland! Maar zij had het altijd geweten, sedert zij hem kende, dat zijn positie, zijn toekomst in de Ommelanden lag; daar was hij een man van gewicht, daar was hij „Jonker en Hoveling in de Ommelanden tusschen Eems en Lauwers” zooals het

officieel heette, daar lagen zijne bezittingen, afkomstig van zijne moeder, en door dewelke hij zitting kon hebben in de Staten der stad Groningen en der Ommelanden. — Groningen was z i j n land.

De lange gestalte heel recht, de oogen voor zich uitstarend, de mond in een vastberaden lijn, zat hij in het stootende rijtuig, dat hem steeds nader bij zijn doel bracht, en steeds verder van Zutphen. Reinira was nu van hem — van hem. In Zutphen daarginds, bij haar ouders, in haar familie, had hij een gevoel gehad, dat zij hem steeds ontsnapte, dat zij nog een deel was der anderen, maar eindelijk nu — nu was zij geheel van hem, en geen macht ter wereld kon hem van haar scheiden. Zij had hem zelf verkozen, boven al de anderen; en zèker, zij moest wennen in haar nieuwe leven! zij was van hem.

„Wat kijk je ongenaakbaar!" en Reinira, die al een poos naar zijn streng profiel had gestaard, trok hem plagend even aan zijn arm. „Kijk je altijd zoo, als je als Jonker en Hoveling je gebied komt binnenrijden?"

Hij schrikte op, omziende naar haar, lachend ondanks zich zelf, toen hij in haar stralende oogen keek. Heel even had haar plaaglust hem gehin-

derd; 't was alsof zij zijn positie niet zeer telde; maar Reinira had zelfs voor al de vele titels en ambten van haar vader niet veel eerbied gehad, dat waren noodwendige aanhangsels van een edelgeborene, zij zag altijd alleen den persoon.

„Nee, zoo kijk ik niet altijd," verzekerde hij „maar ik was in gedachten; ik dacht erover of Groningen je niet tegen zou vallen, en of je wel zou kunnen wennen". Hij sprak alweer ondanks zich zelf, want hij had niet zoo medelijdend bezorgd gedacht, maar hij kon niet anders spreken bij het vertrouwelijk, lieve gezicht, dat naar hem opgeheven werd.

„Wennen? maar natuurlijk zal ik wennen! ik ben van plan alles heerlijk te vinden! Dat heb ik mij voorgenomen! al je oude ooms en tantes! je neven en nichten! je vlakke land zonder boomen! je kou! want weet je wel, dat het hier ijselijk koud is! veel kouder dan in Gelderland! Maar als wij bij elkaar blijven, is alles toch goed."

Zij stak haar arm door den zijne, haar hand wegbergend in zijn forschen greep. Hij zag geheel verteederd op haar neer: „Maar we zullen weleens van elkaar af zijn", begon hij weifelend, „als ik naar den Haag moet voor de zittingen van den

Raad van State; en dan ben ik soms weken weg”.

„Ja, ja, dat weet ik wel; maar vooreerst ga je toch niet; en dan zullen wij nog weleens zien! Dan ben ik misschien geheel ingeburgerd, en ben heel Groningsch geworden”.

Zij sprak ineens een beetje ongeduldig; zij had het altijd geweten, dat hij een gedeelte van het jaar in den Haag moest zijn, maar hoe dat alles te regelen, daar wilde zij vooreerst niet aan denken. Het had toch geen reden kunnen zijn, om zijn aanzoek niet aan te nemen! Komt tijd, komt raad. Nu waren zij samen, en naderden Groningen, en moest zij noodig haar kapsel wat opknappen; en zij wilde ook wel wat eten. Was er nog wat van die vleeschpastei? en van der Borch, aan wien zij het vroeg, haastte zich haar te bedienen.

Reinira kon het niet ontkennen, — Groningen was groot — veel grooter dan Zutphen, grooter dan Arnhem. De Martinitoren was indrukwekkend, de kerken waren ruim; de huizen goed onderhouden, de Marktpleinen groot van omvang: en dat alles — huizen, torens en vroolijk draaiende molens — lagen veilig ingesloten in de zware wallen en poorten, sterk en machtig te midden

van het vlakke, eindelooze land er omheen. Groningen was de sterke stad, met de onbuigzame bewoners, die in 1672, toen heel de Republiek ten prooi was gevallen aan de geallieerde vorsten, Frankrijk, Engeland, Munster en Keulen, den Munsterschen Bisschop, Bernard van Galen had weerstaan, en staande was gebleven. Groningen was de stad van het noorden, het was rijk, het was welvarend, het deed voor niemand onder. Al kwam Stad en Lande het laatst in de rij der Zeven Provinciën, en al stond Gelderland nummer een, zelfs boven het machtige Holland, omdat het eenmaal een hertogdom was geweest, de Geldersche vrouw van Allard van der Borch, zou het zien, dat men in Groningen zeer goed wist hoe het behoorde! En de neven Lewe van Middellstum gaven een feest, en neef en nicht Alberda van Nijestein richtten een grooten maaltijd aan, met de kostbaarste serviezen, en de toiletten en juweelen overtroffen de Geldersche, die Reinira in Zutphen zag; de meubels waren schitterend onderhouden, de mooie kabinetten van ingelegd hout, en de kamerwanden waren dikwijls met goudleer behangen.

En onder de openbare gebouwen was de Aca-

demie wel iets grooter dan die van Gelderland, te Harderwijk gevestigd! Hier in Groningen was er een kruidtuin, een zaal voor anatomie, een groote bibliotheek en een rij- en schermzaal voor de studenten, aan verbonden.

En na alles in de stad grondig gezien te hebben, en kennis gemaakt te hebben met de vele leden van het geslacht Clant en de daaraan verwante families, na een dag te hebben doorgebracht op het huis Niënoord bij Midwolde, in 't-Westerkwartier, dat toebehoorde aan de van Inn- und Kniphausen, neven van van der Borch, vertrok Reinira eindelijk per schuit het Damsterdiep af, Fivelgo in. In Fivelgo lagen van der Borchs gronden, en daar zou hun woonplaats zijn, want hij vertegenwoordigde in den Raad van State, de Ommelanden, door deze was hij afgevaardigd, en niet door de Stad, en daarom wenschte hij er ook te wonen.

In Fivelgo lag ook het slot Nittersum, bij Stedum, het goed van zijne voorvaderen Clant, waar zijn moeder gewoond had als kind, en waaronder Adriaan Clant van Stedum, zijn overgrootvader, de roem der zijnen was geweest, als afgevaardigde op de vredesonderhandelingen te Munster. In

de kerk te Stedum was een „sierlijke tombe” voor hem opgericht, en het was met een zekeren trots, dat van der Borch het zijne vrouw toonde, en langzaam en plechtig het lange latijnsche opschrift voorlas en vertaalde. Reinira stond er zwijgend bij, zij vond het onbeschrijfelijk koud in de kelderachtige ruimte van de dorpskerk, maar toen zij weer buiten kwam, woei er een ijswind over de vlakte, en zij had een gevoel, dat haar laatste bloeddruppel stolde. Zoo'n doordringenden wind kon men alleen in 't noorden hebben!

„O! wat is het koud!”

„Ja, 't is vandaag wel wat frisch”, beaamde van der Borch, „maar toch mooi ook, met al die witte wolken in de lucht. Wat een ruimte is dat hier!” en diep en tevreden haalde hij adem. Daar lag de streek, die hij lief had, de ruimte, het oneindige; hier en daar een kerktoren, een groepje huizen, ver weg. De blauwe lucht welfde zich aan den horizon op het land. „Ruik je wel? de grond ruikt al, de vorst is er uit; het wordt gauw voorjaar”, en hij boog voorover om een kluit van het omgeploegde land te betasten; het was niet hard meer, het was ~~de~~verige klei. „Goede grond hier,” knikte hij voldaan.

Reinira mompelde iets toestemmends achter haar bonten, die zij tegen haar kin en mond aandrukte, zij dreigde te bevriezen, al verklaarde haar man, dat de vorst voorbij was! Zij stapte wat harder door om warm te worden. Zij waren nu voor eenigen tijd op Nittersum bij hunne bloedverwanten; van der Borch voelde er zich altijd geheel thuis; hij was er zooveel geweest van kind af aan. Zijn grootvader, Johan Clant, had het kasteel geheel doen herbouwen in 1669, en het lag daar grootsch en aantrekkelijk binnen zijne grachten, daar buiten waren de schathuizen en verder lag het mooi aangelegde park.

Johan Clant had geen zoons nagelaten, en zijne oudste dochter, Elisabeth, gehuwd met Albert Lewe, was vrouwe van Nittersum en Stedum geworden. Zij had slechts een dochter gehad, die in 1703 getrouwd was met Everard Frederik van Lintelo, wiens moeder een van der Borch was geweest, zoodat de Lintelo's op Nittersum, beiden, volle nicht en neef, door moeders en vaders kant van Allard van den Borch waren. Hoewel de Lintelo's Geldersch van afkomst waren, was Everard van Lintelo altijd in het noorden geweest, daar zijn vader Drost van Ezens in Oost-Friesland

was geweest, en hij later door zijn huwelijk met de erfdochter van Nittersum zijn verder leven in de Ommelanden had doorgebracht. Zij hadden geen kinderen en waren niet jong meer. Reeds lang had Everard van Lintelo geheerscht met onbeperkt gezag in zijne domeinen. Hij was geen gemakkelijk Heer in Stedum, en met de jaren was hij er niet zachter en plooibaarder op geworden. Hij was meer gevreesd dan bemind, want welwillend was hij niet voor zijne onderdanen. Maar Allard van der Borch, zijn neef en gelijke, ontving hij altijd gaarne op zijn Borg, en deze hoopte zeer, dat hij en zijne vrouw er voorloopig konden blijven. Nittersum met zijn twee zijvleugels was groot genoeg, dat zij er konden inwonen, zooals wel meer geschiedde in de Ommelanden, dat bloedverwanten bij elkander huisvesting zochten. Maar Reinira toonde zich niet erg geestdriftig voor dat plan; zij voelde niets voor het voortdurende gezelschap van neef en nicht, hoe hartelijk deze ook waren. Maar het was toch alles vreemd voor haar, en zij verwachtten zoo van zelf sprekend, dat zij op zou gaan in hun belangen, die deels toch ook van der Borch's belangen waren, maar dat kon zij nog niet tot nu toe. Maar als haar

man haar wat ongeduldig vroeg, wat of zij dan wilde, of zij dan afzonderlijk wilde wonen met een paar dienstboden, die zij toch niet verstond, moederzie' alleen, want, dat hij werkelijk dikwijls voor weken naar den Haag moest, dan werd haar besluiteloosheid nog grooter; dan leek haar het samenzijn op Nittersum nog beter, want zij wist het wel — in de Ommelanden moest zij wonen, wilde men de Ommelanden goed dienen, dan moest men zich daar vestigen, en niet in de stad Groningen. Tusschen Stad en Lande bestond groote naijver, en degene die de stad verkoos, was geen oprechte Ommelander, en Van der Borch's positie als Lid van den Raad van State hing van de Ommelanden af, en daarbij hij voelde zich Ommelander, zooals de Clant's van Stedum het eeuwen waren geweest.

„Maar er zijn toch Ommelanders genoeg, die ook te Groningen wonen,” merkte Reinira ongeduldig op, bij een dier lange uitleggende gesprekken van haar man, die haar toch geen belang inboezemde, want eigenlijk liet Groningen haar even koud als het land.

„Ja zeker, maar die hebben dan bezittingen en huizen ook in de Ommelanden, zooals de Rengers'

en van Farmsum, en de Lewe's, en Alberda's, men weet dat zij ook hun belangen op 't land hebben. Maar als ik mij in Groningen ga vestigen, dan heeft het er veel van, dat ik voor de Ommelanders niets voel; want èn in Groningen èn buiten wonen zou mij te duur zijn; den Haag kost mij ook veel geld. Nittersum zou verreweg het beste zijn, en zeker het goedkoopst.”

„Ja, natuurlijk.” Reinira's stem was wel een weinig bits, „ik begrijp het wel, maar 't is heel erg vervelend.”

„Ja”, beaamde hij volmondig; het was inderdaad heel vervelend voor hem. Hij had er zoo vast op gerekend, dat Reinira alles goed zou vinden, dat zij zich zou inburgeren geheel en al; zij was zoo vol moed en goeden wil geweest, maar nu scheen het heelemaal niet te zullen gaan.

Het was einde Juli geworden, een zeer gure Juli; van der Borch was een paar weken weg geweest naar den Haag, maar bij zijn terugkomst had hij wel gemerkt, dat het steeds minder goed ging tusschen Reinira en nicht van Lintelo! En toch was nicht de hartelijkheid zelve, maar voor al haar gastvrijheid verwachtte zij in stilte wel eenige contraprestaties, wat Reinira niet beliefdde op te merken! Dienzelfden morgen had er weer een stille strijd gewoed.

„Maar hadt je nu niet even voor nicht naar de melkkelder kunnen gaan?” had van der Borch zachtzinnig gevraagd, toen Reinira in volle kleuren het verhaal had gedaan: „Zij vroeg het je natuurlijk, omdat zij zelf zoo verkouden is, en er niet heen kon gaan. Was dat nu zoo erg?”

„Ja, het was heel erg; want zij zag, dat ik druk bezig was met naaien, en zij weet ook heel goed, dat die kilte van de kelder voor mij — in mijn toestand — ook niet goed is. En daarbij als nicht

een huishoudster noodig heeft, moet zij er een nemen, en mij daar niet voor gebruiken! Je zou eens zien, hoe ik zou moeten draven, als ik alle stille wenken van nicht moest opvolgen; ik zou geen leven hebben. Het is werkelijk niet gemakkelijk voor mij. Gelukkig, dat we vooreerst nog naar Langentrier gaan."

Van der Borch had niet geantwoord, zwijgend turend uit het raam; hij had zijn nicht van Lintelo altijd heel hartelijk gevonden, zij hadden het altijd heel goed samen kunnen vinden, al was zij zooveel ouder dan hij: zij en haar man waren beiden in de vijftig. Maar natuurlijk, dat was een groot verschil met Reinira. Maar, dat deze zich nu niet wat schikken kon!

"Ik begrijp het wel," was eindelijk Reinira weer begonnen, een roode plek van opwinding op haar wangen, terwijl zij driftig het kindergoed waaraan zij naaide, van zich af duwde, „ik begrijp het wel, je denkt natuurlijk: Reinira kon tegen nicht werkelijk wel wat vriendelijker zijn voor al de hartelijkheid, die zij hier ontvangt. Maar dat is het nu juist met dat samenwonen hier op Nittersum! Ik moet voortdurend dankbaar zijn voor iets, dat ik niet gevraagd heb; ik heb

niets geen behoefte hier te zijn en door nicht versorgd te worden. Als wij ergens anders woonden, zou ik mijn eigen baas zijn. Toen je me vertelde, dat wij misschien op Nittersum zouden kunnen wonen, kende ik je nicht nog niet. Ik heb geen verplichtingen tegenover haar! Als de Lintelo's je ouders waren, dan zou ik mij schikken, dan zou ik begrijpen, dat het moest; maar tegenover volle neven en nichten, waar eindig je dan! Een mensch heeft zoo geen leven!"

Van der Borch was blijven zwijgen, onder dien stortvloed van woorden; hij had reeds meer ervaren, dat als Reinira op haar stuk bleef staan, er niet veel met haar te praten viel. Maar intusschen moest er toch raad geschaft worden. Het was nu Juli. Eerst zouden zij nog naar Langentrier vertrekken, tot in September. Eigenlijk had hij alleen willen gaan, vond het geen reis voor haar, en te paard was hij zooveel vlugger over dan per koets, maar Reinira had zoo stormachtig verlangd mee te gaan; had zoo hartstochtelijk verklaard niet weer voor weken alleen te willen zijn, dat hij voorloopig had toegegeven, in stilte hopen, dat zij het plan op zou geven op het laatste oogenblik. Als zij nu ook eens iets voor hem

wilde over hebben! Als zij zich nu maar schikken wilde, en vriendelijk tegen nicht van Lintelo wilde zijn. Om haar teruggetrokken houding had deze nog niet definitief aangeboden hen werkelijk te houden op Nittersum voor de eerstkomende maanden, tot na de geboorte van het kind, dat Reinira verwachtte. Maar Nittersum was toch verreweg het beste. Langentrier was veel te afgelegen, en daarbij, hij had er geen bloedverwanten. Dat zou eerst eenzaam zijn voor haar, als hij weg moest naar den Haag! Als Reinira nu maar wat toeschietelijker wilde zijn, dan zou nicht zeker dadelijk met haar uitnoodiging komen, — hij voelde het wel, dat de veel oudere vrouw niet anders verlangde, dan haar te houden, en, dat zij zich ook reeds verheugde op het kleine kind, dat in December geboren moest worden. Reinira zou nergens anders beter kunnen zijn dan hier, en even dwaalde zijn blik rond in het groote vertrek met de warme, diepe vensters met de kleine ruiten, de glimmend geboende vloer, achterin het monumentale bed met de donkere gordijnen, en bij de haard en om de tafel de stoelen gerangschikt; een zonnestraal viel op de gebeeldhouwde kast met pullen.

„Je zou het hier zoo goed hebben,” zeide hij eindelijk met een zucht.

„Ja, de kamer is gezellig, dat geef ik toe; maar een kamer is ook niet alles! Nu is het wát met de zon; maar het moet in het najaar heel somber zijn. Wat zullen die ramen schudden met den wind! En als je dan naar buiten kijkt, zie je niets dan kale, druipende boomen, en een eindelooze vlakke met enkel regen en regen.”

„Met zulk weer geniet je dubbel van een gezellig huis!” viel hij in, „en een najaarsstorm is heerlijk om in te loopen.”

Zij verwaardigde zich niet hierop te antwoorden; dat was maar om gelijk te hebben, dat van der Borch dat zei! En wat deed dat nu aan de kwestie van het al of niet blijven op Nittersum af! Zij nam haar naaiwerk weer op, en het viel haar man ineens op, hoe wit en smal haar vingers waren, en het verzachtte hem.

„Maar om op onze vele gesprekken terug te komen: wat wilde je eigenlijk? wilde je werkelijk liever apart gaan wonen? Misschien zou ik in Damme een huis voor ons kunnen vinden, maar het is wel kort dag, nu nog voor ons gaan naar Langentrier.”

„In Appingedam! hoe bedenk je dat! Dat is voor mij even afgelegen als Stedum! En wat zou dat voor houding zijn tegenover nicht van Lintelo! Het zou den indruk maken alsof wij hier vandaan gejaagd waren! En dat wil ik nicht niet aandoen! Nee, daar is niets aan te doen, ik begrijp het wel; 't is hier terugkomen of. . .” Zij poosde even, en toen snel, de oogen star neergeslagen op haar werk: „of naar Zutphen gaan.”

„Zutphen?! Maar Reinira, Zutphen? Dat is me ook een eind uit de koers!”

En hij zeide het lachend, in een mislukte poging om alles als grap te beschouwen.

„Ja, Zutphen. Is dat zoo gek, van der Borch?” Zij ging rechter zitten, stijf, ongenaakbaar, geprikkeld door zijn verbazing, die afkeuring inhield. „Is dat nu zoo gek, dat ik het prettiger zou vinden, in mijn toestand, bij mijne moeder te zijn, in mijn eigen omgeving, dan hier geheel verlaten en alleen, op een afgelegen huis, bij onbekende menschen? Jijzelf zult het geheele najaar in den Haag zijn, dus jou heb ik niet. Wat moet ik hier dan alleen doen?”

„Ja, — ja —” hij wist niet goed wat hij zeggen moest, hij wilde haar niet meer ontstemmen dan

noodig was en hij hield zich in, maar zijn hand, die op de tafel steunde, beefde, en om zijn mond kwam een scherper trek.

„Ik begrijp niet, hoe je aan Zutphen kunt denken,” zeide hij eindelijk, en zijn stem was heesch, „je weet toch, dat ik hier thuis behoor, en, dat je hier moet wonen. Je hebt altijd geweten, dat ik een deel van den tijd in den Haag moest zijn; en je hadt zulke goede voornemens; je hebt het mij beloofd mij hier te volgen, en nu laat je mij in de steek.”

„Ik laat je volstrekt niet in de steek, dat weet je wel,” haar toon was heel waardig nu — „als jij morgen naar Nova Zembla vertrekt, dan reis ik met je mee. Ik ga immers ook met je naar Langentrier? Maar ik zie geen noodzaak in hier alleen te blijven. Als jij in den Haag bent, kan ik niet bij je zijn, dat begrijp ik wel; dat zou kosten van een duur huishouden geven, want den Haag is duur; maar dan moet het voor jou toch een rustige gedachte zijn te weten, dat ik ergens ben, waar ik het prettig vind, en waar ik het goed heb. Als ik de noodzaak inzag van hier te blijven, zou ik het doen; werkelijk” — haar oogen werden rustiger, haar stem zachter, „ik zou alles voor je

over hebben, maar ik kan niet inzien wat voor vreeselijks het is, of ik dezen winter in Zutphen ben, en dan het volgend jaar in 't voorjaar terugkom met het kind. Zouden de groote Heeren van de Ommelanden dat nu zoo erg vinden!"

„Och wat, groote Heeren!" zeide hij kwaad. Onrustig liep hij de kamer op en neer om eindelijk voor het raam te blijven staan, den rug naar haar toe gekeerd, maar hij zag niets van het landschap voor hem. Reinira, die hem opnam, zag alleen zijn rechten rug en hoogopgeheven hoofd en in de lijn van de gladgeschoren wang het trillen van een spier, en zij hield zich stil; zij wist, dat zij hem nu niet storen moest.

En hij staarde en staarde maar voor zich uit, voelende om zich heen het wegbrokkelen van zijn toekomstdroomen.

„Och wat, groote Heeren", herhaalde hij in zichzelf verbitterd; alsof het alleen uit politiek was, dat hij in de Ommelanden wilde wonen, alsof het niet zijn eigen wensch ook was! alsof het heele zonnige en ook zoo wilde land hier, niet zijn gansche ziel bezat! Het land van de vruchtbare velden, maar ook van de eenzame, woeste wadden, waar men alleen kon zijn, alleen met de ele-

menten, alleen en sterk, zijn eigen meester; hij had het waddenland lief. O! een sneeuwstorm aan de Noord-Zee! als de golven beukten en bulderden, en het schuim om je heenspatte! meester te zijn in die woestenij, volkomen meester, zooals de Heeren van Dijksterhuis geweest waren, die geen macht boven zich erkenden, Dijksterhuis de sterke Borg in het wad, die de zee beheerschte, zooals ook zoovele sterkten in Oost-Friesland, het land waaruit zijne voorouders von Inn- und Kniphausen stamden. Hier in het Noorden wilde hij wonen, en zijn vrouw zou het land leeren liefhebben en zijne kinderen zouden er geboren worden, dat had hij gedroomd, en nu was dat alles uit. Reinira had hem bedrogen; zij was zoo volmoed geweest; en zij had zoo'n krachtigen, jongen wil, — natuurlijk zou zij wennen — had hij altijd gedacht. Maar nu, — even haalde hij de schouders op, de armen slap neerhangend, — nu was het uit; zij voelde niets voor deze streek; zij deed geen moeite om het Groningsch te begrijpen; zij vond het weer altijd koud en winderig, de menschen ruw en plomp, en uit nicht van Lintelo's hartelijkheid wist zij alleen hatelijkheden uit op te maken. Wat moest dat geven? En het had

zoo mooi geleken! Nittersum was zoo groot, zoo ruim; zij zouden er kunnen wonen, alsof zij er alleen waren en dan zou Reinira toch nog gezelschap hebben als hij weg was. Het gebeurde toch zoo dikwijls, dat kinderen bij ouders in kwamen wonen. Waarom kon Reinira het zoo niet beschouwen? En dan waren neef en nicht van Lintelo nog zoo gemakkelijk; beiden nog krachtig en gezond. Als zij nu nog ziekelijk waren, en Reinira moest ze naloopen! Hoe dikwijls had hij haar dat niet voorgehouden! maar het had niets gegeven.

En nu? wat moest hij doen? Reinira hier houden? Het was zijn recht en zijn macht, en vaster drukte hij de lippen op elkaar; zij moest zich leeren schikken.

De stilte tusschen hen beiden was eindeloos; alleen de langzame, harde tik van de Friesche klok verbrak die, en nu en dan een geluid van buiten, een hondengeblaf, of verder weg het loeien van een koe; de zon daalde achter de boomen; in de kamer trok het zonnige daglicht zich terug. Bij de tafel, waar Reinira nog altijd zat, was het schijnsel weg.

„Van der Borch, hoor eens? van der Borch zeg eindelijk eens wat!”

Langzaam keerde hij zich om, en zij zag zijn bleek, saamgetrokken gezicht, met de diepe voegen in zijn voorhoofd, maar ook den onverzettlijken trek om zijn mond, en zij bereidde zich in behoedzaamheid.

„Van der Borch, hoor nu eens! we kunnen toch wel eens over het Zutphensche plan praten; daarom behoeft het nog niet te gebeuren”, en zij stak haar hand naar hem uit; hij naderde aarzelend.

„Waarom er over praten?”, zeide hij stug, „het zal toch niet gebeuren”.

Zij zei niets, maar nam zijn hand.

„Wat is je hand koud”, zeide zij hartelijk, „ga nu toch eens zitten; 'k zou moe worden van dat staan”, en zij trok een stoel dicht bij de hare, waar hij langzaam ging zitten, de oogen somber.

„Stil maar”, zeide zij, alsof zij hem wilde voorkomen, „ik zal niet over Zutphen praten, maar laten wij nu eens kalm overleggen wat te doen. Je moet goed bedenken, dat je altijd op Nittersun rekent; maar, dat nicht ons nog nooit volmondig heeft gevraagd. Ja, ja”, — ziende, dat hij wilde protesteeren — „ja, ja, dat moet je toegeven!”

„Nou ja, maar...”

„Laat mij nu eens uitspreken! dat is voor mij

het bewijs, dat nicht ons niet tot elken prijs wil houden; en dat verlamt me; dat maakt mij onrustig; ik geef toe, dat ik wel eens wat vriendelijker tegen haar kon zijn; maar ik voel me soms vervelend — en dat kan ik heusch niet helpen. Als nicht een zoo begrijpelijk mensch was, als jij zegt, dat zij is, dan zou zij dat ook begrijpen, maar zij zet daarentegen dan een allerongemakkelijkst gezicht —, dat is niet prettig voor me. Het maakt me zenuwachtig en dan ben ik soms zoo bang, dat dat alles het kind zal schaden. Zie je, en voor het kind zou ik alles over hebben.

„Ja, voor het kind”. Zijn gezicht verzachtte; niemand dan hijzelf wist hoezeer hij zich op het kind verheugde, een stamhouder voor hem, die de eenige was van dien tak van de van der Borch van Langentrier; hij kon het zich soms niet voorstellen, dat hij — die toch niet jong meer was, en zoo lang alleen was geweest — een zoon zou hebben. Reinira streek zacht met haar vingers over zijn hand.

„Zie je, en als ik mij dan indenk, dat ik het geheele najaar hier alleen zal zijn, jij verweg — en hoe zenuwachtig het mij alles zou maken, dan word ik nog banger om het kind, terwijl als ik in

Zutphen was, ik rust zou hebben. Het zou zoo goed gaan; ik heb het mij zoo goed voorgesteld! Van Langentrier reizen wij naar Zutphen; het is zoo'n veel kortere reis, dan weer heel hier naar toe; en voor mij — in mijn toestand — zeker oneindig veel beter.”

„Daarom wilde ik je ook hier houden! ik ben eigenlijk heelemaal niet voor dat reizen naar Langentrier; ik vrees, dat het veel te vermoeiend voor jou is!”

„Jou goeierd! maar dat is nu eenmaal afgesproken! Daar komen wij nu niet op terug! Waar was ik ook weer? o ja, de reis naar Zutphen! Dan reis jij door naar den Haag, en op je terugweg kom je over Zutphen. Ik weet wel, dat Zutphen een heel eind om is, om van den Haag naar Groningen te gaan, maar de reis over West-Friesland en Friesland over zee, is 's winters toch ook niet alles, dat heb je mij dikwijls gezegd! en je reist zoo graag te paard. Zie je, en als het kind er dan is, dan komen wij in Februari bijv. terug in de Ommelanden, en dan blijf ik er voor goed, want dan heb ik altijd gezelschap van mijn zoon, als jij weg mocht zijn.”

Zij zei dit laatste zoo plechtig, dat hij onwille-

keurig moest lachen. „Ja, die zoon, die zal je nog meer lastig dan aangenaam gezelschap geven,” zeide hij glimlachend, en de glimlach bleef in zijn oogen, ja, zijn zoon, voor zijn zoon zou hij heel wat over hebben.

„We zullen het plan eerstdaags toch aan neef en nicht moeten meedeelen,” vervolgde Reinira peinzend, na een oogenblik van stilte, „ik vind het niet aardig ze in het onzekere te laten. Daarbij zullen ze het wel merken ook, want nu moet ik zooveel meer bagage meenemen naar Langentrier, dan ik eerst van plan was! Ze zouden er niets van begrijpen!” en Reinira's oogen tintelden van plezier over de vermeende verbazing van haar gastvrouw. „Het zou precies zijn alsof wij vluchten gingen!”

Maar van der Borch stond weer op, ongedurig. Hij lachte niet:

„Aan neef en nicht vertellen! maar zij zullen het niet aardig vinden, denk ik! En wat zullen je ouders er wel van zeggen! Die rekenen er heelemaal niet op!” wierp hij tegen, ontdemd.

„Neef en nicht zullen het best begrijpen! En als zij het niet begrijpen — dan zijn zij niet aardig! Vooral nicht zou het moeten begrijpen! zij is toch

ook een vrouw? En mijne ouders vinden het heerlijk, denk ik,” en een lachje gleed over haar gezicht, „de Proostdij is groot genoeg om ons allen te bergen!”

„Hittersum ook,” dacht hij bitter, maar hij zweeg gelaten; Hij voelde het wel — het kon niet anders. Als zij ziek werd hier van heimwee en verlangen, dan zou het leed niet te overzien zijn, en het zou zijn schuld geweest zijn; hij moest zwichten. En hij bleef gedwee luisteren, terwijl Reinira nog een stortvloed van beweegredenen, de eene al vindingrijker dan de andere op hem neer deed komen, en hij eindigde met toestemmend te knikken, zelfs bleef hij geheel toegevend, toen zij hem vroeg, of hij het aan nicht wilde vertellen, want, dat zij er zoo tegen opzag; hij moest het dan maar doen dienzelfden avond als zij wat vroeger naar bed ging.

En hij had het dienzelfden avond gezegd, toen Reinira naar boven was gegaan, en de anderen waren gezeten in de kleine zaal, terwijl buiten een gure regen neerplaste in de gracht, neef van tintels zwaar rookende, nu en dan trachtend iets te lezen in een slecht gedrukt boek, bij het wal-

mende kaarslicht, en nicht ijverig doorspinnend, — dien avond zeer ijverig spinnend in een zwijgend protest tegen de werkelooze handen van Reinira, die haar breiwerk onaangeroerd op haar schoot had laten liggen. Spinnen en breien waren eenige der weinige werken, die men 's avonds bij het karige licht kon doen, en Mevrouw van Lintelo had heel wat afgesponnen in de vele avonden op Nittersum. Zij had even opgekeken, scherp turend naar van der Borch's gezicht, toen hij haperend, met veel omwegen was begonnen; zij had al gevoeld wat er komen ging.

„'k Heb het altijd wel gedacht, mijn jong,” had zij bruusk gezegd, maar haar diepliggende, scherpe oogen, onder de witte muts, hadden iets zachts gehad, toen zij hem aankeek. „Reinira is geen mensch voor hier; dat heb ik altijd wel gezien. Je hadt beter uit de oogen moeten kijken voordat je een vrouw koos” met hartelijke opgewektheid; zij wist heel goed hoe zwaar Reinira's voornemen hem kostte.

„Maar Reinira is anders heel flink; zij is niet voor een kleintje vervaard. Ik had zeker gedacht, dat het gaan zou,” had hij zijn vrouw en zijn eigen keuze verdedigd met opgewekte stem, op-

gewekt dat nicht het zoo goed opnam: „Maar het is nu beter zoo voor alles,” in de grootste overtuiging. „En als we in Februari terugkomen met het kind, zal het zeker gaan”.

Mevrouw van Lintelo had zich gebukt om een knoop uit haar draad te ontwarren, en hij had haar gezicht niet gezien noch haar antwoord kunnen opvangen.

„Een wil is een mooi ding,” had neef van Lintelo ten beste gegeven uit de diepte van zijn leuningstoel, „en een vrouw met een wil is ook een mooi ding, maar in het huwelijk moet het span gelijk loopen, hoor, neef, anders rijdt de zaak verkeerd; de een moet niet anders willen dan de ander.”

„Ja, en daarom vindt Reinira, dat ik mee moet draven naar Zutphen!” had van der Borch lachend gezegd, om Lintelo's lange toespraken af te snijden. Als die eenmaal begon, kwam er geen eind aan! Maar neef van Lintelo had dit niets aardig gevonden!

„Pas jij maar op, neefje,” had hij gedreigd; „je vrouw heeft een kop op haar schouders; je trekt aan het kortste eind.”

Maar van der Borch had er zich niet veel van

aangetrokken; het was ten slotte toch zijn eigen wil geweest?

„En wat zeiden zij wel?” vroeg Reinira in spanning, zich omkeerend van voor haar kapspiegel toen hij hun kamer binnen kwam, zijn gang en zijn gezicht nauwkeurig bespiedend, „waren ze erg boos?”

„O neen, neen, volstrekt niet! Ze konden het best begrijpen! nicht had het al zien aankomen, zeide zij, zij had allang gezien, dat je geen mensch was voor hier,” met een argelooze beweging zijn lakensche rok uittrekkende.

„Zei ze dat?” en Reinira's oogen fonkelden, „wat vreeselijk onaardig! Zie je nu wel, hoe weinig lief zij is? Natuurlijk zou ik hier heel goed kunnen wonen! Dacht zij, dat ik dat niet kon? Zij kan niet ergens anders wonen dan in haar eigen dierbaar Stedum! Zet haar eens in Gelderland! zij zou den volgenden dag terug reizen! zij kan het zelfs in Groningen niet uithouden, heeft zij mij eens gezegd. Maar, dat zij nu niet begrijpt, dat er allerlei geldige redenen zijn, dat ik naar Zutphen ga, dat het zoo beter is! Niet kunnen wonen hier! wat een onzin, natuurlijk kan ik dat!”

en Reinira, ten toppunt van verontwaardiging gevoerd, moe van den langen dag vol strijd, barstte in tranen uit, snikkend in haar geborduurde zakdoek, terwijl haar man er zwijgend bijstond en vruchteloos poogde zich te herinneren wat hij toch zooeven gezegd had; het eindelijk maar opgevend — zijn hoofd was geheel murw.

De volgende dagen op Nittersum waren heel goed verlopen; Reinira, opgewekt in haar zeker weten, dat zij binnenkort zou vertrekken, — nu kon haar man ook geen bezwaren meer maken over de reis naar Langentrier — was de bereidwilligheid zelve geweest tegenover nicht: „Ik wil niet hebben, dat nicht denkt, dat ik haar niet apprecieer,” had zij vertrouwelijk aan haar man gezegd, „dat wil ik haar niet aandoen, want zij doet toch zoo haar best,” en Mijnheer van Lintelo had ineens met verrassing ontdekt, hoe levendig zijn nieuwe nicht eigenlijk was, hoe stralend het jonge gezicht kon zijn, en hoe zij aardige Fransche liedjes kon zingen, en tusschen twee lange trekken aan zijn pijp had hij zijn vrouw, op een avond, meegedeeld, dat al was Reinira een kopstuk, er toch ook veel goeds aan was. Maar zijn vrouw had met koele oogen opgekeken, en er was niet veel instemming in dien blik geweest, noch in haar droge vraag wat hij bedoelde, en hij had

iets gemompeld en toen gezwegen. Het was lang stil geweest tusschen hen en toen Mevrouw van Lintelo eindelijk iets zei, was het over een geheel ander onderwerp; het heengaan van Reinira griefde haar meer dan zij bekennen wilde; zij had zoo haar best gedaan om het de nieuwe nicht aange-naam te maken, maar zij had gefaald; zij voelde het als een miskenning.

Reinira merkte van niets; haar jong gezicht straalde een ieder tegen, zij had een grapje voor iedereen, en was onvermoeid in het pakken en schikken harer bagage, die bagage, die onrust-barend toenam en van der Borch met bezorgdheid vervulde. Hij zuchtte eens. Hoe eenvoudig had hem de reis naar Langentrier toegeschenen, toen hij vernomen had, dat hij er dringend voor zaken zijn moest — te paard zou hij gaan, met een knecht, en zij beiden zouden de weinige bagage verdeelen op de tweede paarden! Nu moest hij per koets reizen. — Eerst zou Reinira slechts het hoog noodige meenemen, de koets zou werkelijk niet zwaar geladen worden — maar nu, nu zij doorreizen zou naar Zutphen, werd de eene koffer na de andere te voorschijn gehaald, en de koets had waarlijk een eerbiedwaardige omvang gekre-

gen, toen zij, eindelijk geheel bepakt voor de brug van Nittersum stond te wachten op de reizigers. Reinira stond er vrolijk bij.

„Maar, kom, van der Borch, het zal heel goed gaan! we hebben niet meer koffers als toen in Februari!”

„Maar de reis is langer, en 't is zomer; de paarden kunnen in de hitte niet meer zoo trekken”, zeide hij kortaf.

„O, maar zoo warm is het niet! Was het maar waar, dat het echt zomer was! Maar als het te zwaar blijkt, dan kunnen we die eene koffer in Nordhorn afladen, en per postwagen doorzenden naar Zutphen; ik heb met heel veel beleid gepakt; ik weet precies wat ik noodig zal hebben op Langentrier, en wat niet. Ik heb alles goed uit elkaar gehouden”.

Van der Borch antwoordde niet, zich omke- rend om nog eenige laatste woorden te wisselen met de Lintelo's. Neen, gebrek aan energie en overleg kon men Reinira in deze niet ten laste leggen. Zij had op alles een antwoord klaar.

„Als wij terugkomen het volgend jaar, lieve nicht, dan brengen we een verrassing mee; dan zijn wij met ons drieën”, schalde Reinira's jonge

stem nog voor het laatst, door het portierraam, terwijl de koets reeds piepend en knarsend in beweging kwam; en zij wuifde hartelijk. Zij had nicht zoo warm omhelsd en zoo warm bedankt voor al de goede zorgen, dat al de bitterheid in het hart van de oude vrouw was verdwenen; en zij de omhelzing hartelijk had beantwoord. „Kom maar gauw weerom, kind”, had zij er dringend aan toegevoegd: en Reinira had toestemmend geknikt.

Nu ging het weer zuidwaarts, langzaam, langzaam, eerst door binnenwegen, toen over den breedten zandweg van Groningen naar Koevorden, den eenzamen, eindeloozen heirweg, en van Koevorden over Neuenhaus naar Nordhorn. In Koevorden hadden zij wisselpaarden genomen; een der knechts zou later volgen met de achtergelaten uitgeputte dieren, de koets was te zwaar voor eenzelfde span; de eene koffer werd te Nordhorn achtergelaten, en den volgenden dag reisden zij verder. Reinira was in een onuitputtelijk goed humeur; de weg werd hoe langer hoe mooier, heuvelachtiger, boschrijker, er waren wondermooie vergezichten, en van den Borch voelde zijn ontevredenheid wijken voor haar opgewekte bewondering. Hij kende den weg zelf door en door, maar

het zonnige, groene landschap scheen hem nu toch mooier dan anders, nu Reinira er naar keek, met haar wijde, genietende oogen. Bij Coesfeld trokken zij over de Berkel; Reinira volgde zijn loop met bijzondere aandacht:

„Datzelfde water stroomt over een paar dagen misschien langs Zutphen,” zeide zij zacht, „wat zijn wij toch eigenlijk dicht bij huis,” met een zucht van verlichting, „en wat ben ik blij, dat ik niet heel naar Stedum terug behoef te reizen. Dat zou toch te vermoeiend voor mij zijn! We moeten maar niet te lang op Langentrier blijven; de reis naar Zutphen is wel niet zoo lang, maar toch lang genoeg voor mij!”

Zij sloeg haar oogen zoo zacht en vertrouwelijk naar hem op, dat hij in 't geheel niet zeide, dat hij het altijd wel voorspeld had, dat het te veel voor haar zou zijn, maar, dat hij vol bezorgdheid zich over haar heenboog en vroeg of zij zich minder wel gevoelde.

Zij glimlachte terug, vol bemoediging. „Welnee, welnee, ik voel mij best; de reis is slechts wat lang, en hier zuidelijk, bepaald veel warmer dan in 't noorden! Hier is het eindelijk zomer! maar weleens wat benauwd.”

Eindelijk, op een stillen, helderen avond, terwijl de zon wegdaalde achter de bosschen, en een geur van aarde en dauw opsteeg over het heuvelachtige landschap, naderde de bestoven reis-koets, over den weg van Bochum het dorp Langentrier, om weldra stil te houden voor de poort van het kasteel, het voorvaderlijk goed der van der Borchten. De poort stond wijd open, en het pachtersgezin, dat een der vleugels bewoonde, stond buigend en knikkend aan den ingang, terwijl de geheele dorpsjeugd, op bloote voeten en blootshoofd te hoop was geloopt, en met open mond de dampende paarden, de grauwe koets en de vele bagage aanstaarde. Van der Borch had een koerier vooruitgezonden om zijn komst te melden en de kamers in gereedheid te doen brengen, en heel Langentrier wist het binnen een kwartier! En voor dat de zon geheel was ondergegaan, en Reinira, moe en versoezeld van de reis, nauwelijks nog de groote kamers met de eenvoudige meubels had doorgekeken, en aan een geboende tafel, bij een paar walmende kaarsen het avondeten had gebruikt, in de nog muffe atmosfeer van lang gesloten ruimten, had Dominé ook reeds zijn bezoek gebracht. Het was Ds. Hursthal, die er se-

dert een twaalfal jaren stond, en ook den laatsten dienst had geleid bij den dood van de laatste vrouwe van Langentrier, van der Borch's moeder, die op het kasteel gestorven was. De onverwachte komst van den Heer met zijn jonge vrouw was een schokkende gebeurtenis!

Langentrier of Langendreer ¹⁾ was maar een eenzaam dorp, met ver uit elkaar gelegen boerderijen; eenzame wegen doorsneden de eenzame akkers, en ver weg lag het stadje Dortmund, in zijn krans van wallen en poorten, en westwaarts was Essen, het kleine Essen, waarvan de inwoners groote kunstenaars waren in ijzerwerk, vooral in schietgeweer, en in welks nabijheid het beroemde adellijk stift Essen lag, waarvan de Abdis Rijksvorstin was, en Reinira moest dat alles grondig hooren van den Dominé en van den schoolmeester, en zij luisterde met gepaste aandacht, omdat zij op de hoogte moest zijn van het vaderland van haar man, en zij vernam ook hoeveel goederen van anderen er in de buurt lagen, maar heel in de

¹⁾ Thans is Langendreer een groote industrieplaats in het groote industriegebied van de Ruhr; de laatste eigenaar van het kasteel, ook een van der Borch, heeft het huis moeten verkoopen ± 10 jaar geleden, daar het geheel ondermijnd raakte door den mijnbouw, en onbewoonbaar werd.

buurt was het nooit; de afstanden bedroegen meestal uren, en van verscheidene goederen bestonden de huizen uit ruïnen; de heeren waren er niet bepaald rijk!

Het was wel heel stil op Langentrier, als haar man er op uit was om zijn zaken met zijn rentmeester te regelen, en zij niemand had om mee te spreken, dan haar dienstpersoneel, of de pachtersvrouw, wier taal zij echter niet geheel verstond. Zij naaide maar veel, en droomde over thuis, waar zij spoedig heen zou gaan, misschien reeds eerder dan September, had haar man beloofd, — in een onbewaakt oogenblik — maar zij hield hem er aan; de zaken waren op bevredigende wijze in orde gekomen, alleen de jachttijd zou spoedig beginnen, maar daar konden zij toch niet op wachten! Daarbij in Gelderland zou hij uitnoodigingen genoeg ontvangen om jachten mee te maken. Het duurde niet lang meer, of de reiskoets kwam weer voor, en Reinira met een zucht van verlichting, voelde het rijtuig in beweging komen. De tocht ging over Duisburg, om vandaar over den beroemden grooten Postweg over Wezel, Rees, Emmerik de Geldersche grens te bereiken; de reis was inderdaad veel korter dan naar de Ommelan-

den, en Reinira was den geheelen weg over de opgewektheid zelve; alleen toen zij dichterbij Zutphen kwam, werd zij stiller, zij dacht aan de ontvangst in de Proostdij.

„Van der Borch, hoor eens, van der Borch?” zeide zij, zich dichterbij hem aandrukkend; — zij waren nu voor een poos weer alleen; tot nu toe had haar Duitsche kamenier meegereisd in de koets, wat vol en vervelend was, en van der Borch had een gedeelte te paard afgelegd, maar nu had de kamenier voor een afwisseling, een plaatsje buitenop gezocht, „Van der Borch? zul je mij niet in de steek laten?”

„In de steek laten! dacht je, dat ik je aan de berm van den weg zou zetten?”

„Nee, nee, nu geen gekheid maken! Ik bedoel, zul je thuis ook goed zeggen, dat het jou wensch ook was, dat ik niet op Nittersum bleef? dat jij dit plan ook beter vindt, want je bent het nu toch geheel met mij eens, is het niet? Mijn ouders vinden het heerlijk, dat ik kom, dat weet ik! maar Philip kan zoo onaardig plagen”.

„Philip? Philip kan zijn mond houden, hij moet dat plagen maar laten; hij heeft soms een toon tegen je! Natuurlijk vind ik het uitstekend, dat je

naar Zutphen gaat". Hij zette zijn meest onverzettelijke gezicht, hetgeen Philip gold, en Reinira voldaan, legde in rustige rust haar hoofd tegen de kussens van het rijtuig.

In Zutphen, in de oude beminde Proostdij, was alles hetzelfde gebleven, haar ouders, Philip en Geertruyd, het dienstpersoneel, de paarden, de honden, de tuin, en met een gevoel van oneindige rust dwaalde Reinira door de welbekende vertrekken en zat weer vele uren in haar 's vaders kamer, terwijl haar moeder het druk had met het grooter geworden huishouden, want het dienstpersoneel van de van der Borch'en moest ook gehuisvest en gevoed worden.

„Maar, houd jij je maar rustig, kindje," had zij tegen Reinira gezegd, toen deze aanbood haar te helpen, „je hebt al zoo'n vermoeienden tijd achter den rug en Geertruyd helpt mij al heerlijk; zij heeft zooveel overleg."

Mevrouw van Goltstein wilde het zich niet heelemaal bekennen, maar Reinira tot hulp te krijgen, was niet erg uitrustend! Met Geertruyd ging alles zooveel gemakkelijker en vlugger! zij deed zoo precies wat men haar opdroeg. Reinira vond het

best, zat veel voor het raam, in een gemakkelijken stoel, de voeten op een stoof, veel naaiend of breiend, en veel verhalen vertellend uit de Ommelanden; zij bootste het Groningsche dialect na, dat zij in Groningen zelf nooit kon verstaan, en had groot lachsucces, als zij nicht van Lintelo nadeed in haar groote bedrijvigheid en in haar verontwaardigd wenkbrauwophalen, maar iedere anecdote eindigde zij met een edelmoedig: „Maar 't is toch zoo'n goed mensch; zij deed wat zij kon voor mij!"

Haar vader genoot van haar bijzijn, van haar opwekkende levendigheid; Philip en Geertruyd waren zooveel stiller. De Proostdij had uitgestorven geleken zonder haar.

In December werd haar zoon geboren, want het was werkelijk een zoon, dien van der Borch, stil van ontroering, in zijn armen opnam. Hij had hem naar zijn vader willen noemen, naar dien vroeggestorven vader, dien hij nooit gekend had, maar Reinira had zoo gesmeekt hem de namen van haar ouders te geven. „Je moet denken, ze zijn zoo lief voor ons," had zij betoogd, een poos nog voor de geboorte, toen haar man eens over was uit den Haag, „vader en moeder doen alles voor me. En vader is al zoo oud, 't is misschien

zijn eenigst kleinkind, dat hij ooit zal leeren kennen! En ik weet wel, dat je vader een zeer achtenswaardig man is geweest, maar nu, dat hij gestorven is, geniet hij er toch niet van, dat het kind naar hem heeten zal, terwijl vader en moeder het zoo heerlijk zouden vinden; vindt je eigenlijk niet, dat de levenden voor de dooden gaan?" en zij had zich zoo opgewonden over dat denkbeeld, dat hij had toegegeven.

En zoo was het kind Jan-Carel gedoopt, en Jan-Carel zou hij altijd voluit genoemd worden.

Van der Borch was een paar maal naar Groningen geweest, wegens ambtsbezigheden, en ieder keer had hij hartelijke groeten uit Nittersum meegebracht, die Reinira altijd allergenadigst aannam.

„En nicht vraagt ook, of je schrijven wil, wanneer je denkt te komen," zeide hij den laatsten keer.

Het was Maart geworden, maar nog had Reinira het onderwerp van het vertrek niet aangevoerd.

„Ik kon geen definitief antwoord geven," vervolgde hij, „want ik wist niet wat je besloten hadt; maar me dunkt, dat we langzamerhand er wel over zouden kunnen denken; het kind is zoo gezond, en jij bent ook geheel weer de oude."

„Vóór Mei vertrek ik zeker niet," besliste zij, met dien onverzettelijken klank in haar stem, dien hij zoo goed van haar kende: „Als ik mij indenke, wat een kou we in het noorden hebben

gehad, verleden jaar, dien ijswind, dan sta ik voor het kind niet in."

"Nee, nee, je hebt gelijk; dus met Mei kan niet op ons rekenen? Dat zal ik haar weleens schrijven."

"Doe dat nu niet dadelijk! Je weet hoe nicht is; zij is zoo voorbarig! Zij zou nu al alles in orde maken, en als wij met Mei bijv. niet dadelijk konden vertrekken van hier, dan geeft dat weer ongenoegen; nicht kan nu eenmaal niet wachten."

"O maar, we vertrekken wel met Mei!" Er was iets ongeduldigs in zijn toon, en Reinira draaide bij.

"Ja, dat denk ik ook," zeide zij vaag, „ik zou ook niet weten, waarom niet; in ieder geval als je den volgenden keer uit den Haag komt, hebben we meer zekerheid."

"Ja, en ik hoop nu, dat het gebeurt, want het is zoo geen leven, op drie plaatsen te gelijk te wonen! In de Ommelanden, den Haag en Zutphen!"

"En Langentrier is vier! Wat gek! Je had een Groningsche moeten trouwen inplaats van een Geldersche; dan hadt je een plaats minder op het lijstje! Jouw armerd: ik kan me begrijpen, dat het moeilijk voor je is."

Zij ging naast hem staan, haar arm door de zijne.

"Ik zal mijn best doen met Mei, hoor je," troostte zij.

Hij was geheel verteederd.

Maar in Mei kwam er geen reiskoets voor; in Mei wist Reinira, dat zij in December weer een kind wachtte, en het was roekeloos, onzin voor die enkele zomermaanden, dat zij nog kon reizen, die lange tocht te ondernemen! Kon haar man dit nu niet begrijpen?

"Begrijpen! begrijpen doe ik je heel goed; maar jij begrijpt mij niet. Je plaats is in de Ommelanden; het is volstrekt niet noodig, dat je die gebeurtenis hier afwacht. In Stad en Lande worden toch ook kinderen geboren; dat is niet alleen hier!"

Hij zeide dit laatste met een flauw lachje, om zijn ongenoegen te temperen. Reinira keek heel strak.

"Ik weet heel goed, dat mijn plaats in de Ommelanden is! Dat hebt je mij tenminste honderdmaal gezegd, dus ik zal het wel moeten gelooven; en ik geef toe, dat er in Groningen ook kinderen geboren kunnen worden, maar je zult toch niet wil-

len volhouden, dat men in Stedum evenveel hulp heeft als in een stad als Zutphen? Daarbij zou ik geen raad weten met Jan-Carel. Kindermeiden zijn zoo onnadenkend; en nicht heeft nooit kinderen gehad, dus die zal ook niets weten. Ik zou mij zoo zenuwachtig maken over hem, als ik van de vloer was, terwijl, hier, moeder voor hem zal zorgen in die dagen; zij houdt zooveel van hem."

Haar man antwoordde niet; onrustig liep hij het zonnige tuinpad op en neer, tusschen de groenende struiken; Reinira was neergezegen op het bankje in het prieel, dat nog niet dichtgegroeid was als in den zomer, en waar tusschen de groene takjes de lentezon heentrilde op haar jong blozend gezicht; zij zag er uit als een heel jong meisje in haar licht gebloemde japon, met halflange mouwen met strooken, en met haar strooien hoed met blauw lint, die haar oogen beschaduwde. Ze was mooier en jonger dan ooit, en het viel hem ineens in, hoe oud hij naast haar eruit moest zien, met zijn verweerd gezicht, verweerd door het buitenleven, en met de rimpels bij zijn slapen; hij was ook zooveel ouder dan zij, en toch had zij hem lief, dat wist hij, meer lief dan iemand ter wereld, — maar niet meer lief dan zichzelf!

„Je zou mij ambteloos maken," zeide hij eindelijk, stilhoudende voor haar, maar er was geen bitterheid in zijn stem, slechts groote gelatenheid. „Van 't jaar loopt mijn bediening van lid van den Raad van State af; en dan is het meest gebruikelijk, dat zij mij bijv. naar de Staten-Generaal afvaardigen, maar of zij het nu doen zullen? nu ik niet woon in de Ommelanden; het is zeer de vraag. Zij hebben er ook trouwens recht op, dat ik in de Provincie woon; wat hebben zij aan een afgevaardigde, die altijd weg is?"

Hij sprak zonder eenige verheffing van stem, alsof hij een onderwerp besprak, dat hem niet aanging; Reinira speelde zenuwachtig met de strikken van haar japon.

„Maar dat wil ik je wel zeggen," vervolgde hij, „dat ik niet ambteloos wil zijn; dat is geen leven! En als de Ommelanden mij niet meer kiezen, ga ik voor goed op Langentrier wonen; daar heb ik dan nog belangen; en daarbij zou ik er spoedig genoeg in een regeeringsambt kunnen komen; de koning van Pruisen is ons altijd zeer genegen geweest."

De Graafschap Marck, waarin Langentrier lag, behoorde onder Pruisen.

Reinira zag op.

„Langentrier,” herhaalde zij, „ik zou liever op Langentrier wonen dan in de Ommelanden — als ik kiezen moest; de menschen van de Marck lijken veel meer op de menschen hier; met hen kan ik wel opschieten, maar de Groningers!” zij schudde haar hoofd, „daar begrijp ik niets van; die zijn zoo vrij en brutaal, die zeggen alles wat hun te binnen valt; ze hebben een toon tegen hun meederen! Als ik er nicht wat van zei, dan begreep zij nooit wat ik bedoelde; zij vond het nooit erg, maar ik kan er niet tegen. Nicht heeft je zelf immers gezegd, dat zij mij niet geschikt vond voor Stad en Lande, en ik geloof, dat zij gelijk heeft; ik ben er geen mensch voor en 't is er daarbij altijd zoo koud!”

Zij poosde even, om dan eensklaps levendig in te vallen:

„Maar als je niet in de Ommelanden blijft, waarom zou je niet probeeren in Gelderland een ambt te krijgen! Dat zou heerlijk zijn! Dan zouden we hier kunnen wonen; en 's zomers op Langentrier zijn. Vader zei laatst ook al, dat dit de beste oplossing zou zijn. Ik heb hem toen gezegd, dat hij dan maar een havesathe of heerlijk-

heid voor ons moest koopen, dan kon je verschreven worden in de Ridderschap. Dat zou een eerste stap zijn!”

„Ja, de havesathen en heerlijkheden in Gelderland zijn nogal te koop! Weet jij er een? ik niet. En daarbij je vader zal zich wel tweemaal bedenkel eer hij zooveel geld uitgeeft!”

„Waarom?” Reinira keek gebelgd: „vader is altijd heel vrijgevig! Hij heeft voor eenige jaren Grunsfoort gekocht voor Philip: zoodra deze meerderjarig is, kan hij ervan verschreven worden in de ridderschap van de Veluwe. En wat vader voor Philip deed, zal hij zeker ook voor mij doen! Ik weet zeker, dat als er iets open komt, vader er zeker over denken zal, hij zou mij — ons” verbeterde zij, „zoo graag hier houden. We zouden een deel van de proostdij kunnen bewonen; geheel ons eigen huishouden hebben!” Zij viel bijna over haar woorden, in de haast waarmee zij sprak: „En zie je”, vervolgde zij, ziende hoe weinig zijn gezicht opklaarde: „het is niet alleen een gedachte van vader, maar van anderen ook; je neef van de Ehze zei laatst ook nog: van der Borch zou in de Graafschap moeten blijven; we zouden hem hier best kunnen gebruiken.”

„Zei hij dat?” zijn stem was nog weinig opgewekt, maar zijn blik verlevendigde: „Ja, hier in de Graafschap zou ik me misschien nog wel thuis voelen”. Het goede oordeel van zijn bekwamen, zeer geziene neef van Lintelo van de Ehze, den oud-gezant, stemde hem zachter: „Als ik hier mijn belangen maar had!”

„O maar die komen wel! Vertrouw er maar op, dat vader wel uit zal zien naar een havesathe! Wat zou het heerlijk zijn, als het gebeuren kon!” en Reinira stortte zich in de eene voorstelling na de andere van een heerlijke toekomst, en haar man liet haar uitspreken, haar langzaam volgend in hare wilde phantasieën, maar toen zij eindelijk huiswaarts keerden, arm in arm, door den vredigen, zonnigen stadstuin, toen schoot het hem ineens te binnen, dat het plan samen naar de Ommelanden te vertrekken, geheel in rook was vervlogen, en, dat de tastbare werkelijkheid niet anders was, dan dat hij weer alleen zou gaan. — En de eenzaamheid overviel hem.

Het zou nog geruimen tijd duren, eer Mijnheer van Goltstein een havesathe zou kunnen verkrijgen, want zij waren zelden of nooit te koop; de Heeren, die er meer dan een bezaten, zooals de Landdrost van Heeckeren, behielden ze om ze later te kunnen verdeelen onder hunne zonen.

Tot Reinira's groote opluchting was haar man, weder voor twee jaar, door de Ommelanden afgevaardigd naar den Haag, ditmaal in kwaliteit van Gecommitteerde ter Staten Generaal. Twee jaar speling hadden zij nu nog! Maar die twee jaar gingen om, en nog had Mijnheer van Goltstein geen kans gezien zijn schoonzoon te helpen. Deze zei er nooit iets van; het was Reinira's plan; Reinira moest het maar weten; hij wist alleen, dat hij in 1737 de Ommelanden zou verlaten, ambteloos. Reinira sprak er ook niet over; zij voelde een wond, die zij toch niet helen kon.

Maar eindelijk, eindelijk, na een langen winter

van wachten, kwam Mijnheer van Golstein bij zijne dochter. Hij had vernomen, dat Maurits Ripperda van Vorden Verwolde wel wilde verkoopen; deze had geen kinderen, en had geld noodig, en bezat, behalve Vorden en Verwolde, nog zooveel meer gronden.

Reinira straalde: „Verwolde! hoor je dat, van der Borch! Het is zulk een groot goed en een heerlijkheid bovendien; en, het ligt zoo gemakkelijk dichtbij Zutphen!”

„Er is geen bewoonbaar huis op,” merkte van der Borch droog op.

Verwolde was een zeer sterk slot geweest, een huis met torens en binnenplaatsen, veilig binnen grachten, maar het had zeer geleden in den tachtigjarigen oorlog en het was in de laatste tientallen van jaren nooit meer bewoond geweest. Breede scheuren waren in de muren gekomen, de vloeren waren vermolmd, de torens brokkelden af; het was niet meer dan een ruïne.

Reinira's oogen fonkelden: „Dat is ook niet vriendelijk opgemerkt! Als vader met zulk een voorstel aankomt! Het doet er daarbij niets toe of er een huis is, want we hebben immers de helft van de Proostdij, en 's zomers wil je altijd

naar je dierbaar Langentrier, dus wat zouden we met een derde huis doen!”

„Nee, nee, je hebt gelijk,” bond hij in, voelend, dat zijn houding niet hoffelijk was te noemen tegenover zijn schoonvader, die zijn dochter zulk een geschenk kwam aanbieden: „en Verwolde is werkelijk een prachtige bezitting.”

„Het geeft je verscheidene voorrechten,” legde Mijnheer van Goltstein langzaam uit, „de heerlijkheid kost mij veel geld, maar ik beschouw het als een geldbelegging. Verwolde zal ik je geheel afstaan, dan ontvang je, als Heer ervan, alle voorrechten, zoodat je ook verschreven kunt worden in de ridderschap, maar de geldelijke opbrengst der boerenplaatsen draag je aan mij af; want ik steek er een deel van mijn fortuin in,” voegde hij er verontschuldigend aan toe.

„Natuurlijk, natuurlijk,” verzekerde van der Borch; de belangelooze edelmoedigheid van zijn schoonvader verzachtte altijd de bitterheid, die Reinira bij hem opwekte. „U hebt ons ook al een deel van de Proostdij gegeven voor zoo'n luttele huur, en nu dit!”

Mijnheer van Golstein wuifde afwerend met zijn hand:

„'t Is niets dan eigenbaat," zeide hij lachend, „ik heb jullie en de kinderen veel te graag in mijn nabijheid, als Reinira maar gelukkig is!" en zijn oude oogen zochten het beminde, levendige gezicht van zijn aanbeden dochter; deze straalde bijna met tranen in haar oogen, van geluk, en hij was volkomen tevreden. Het was waar, het was een voorrecht Reinira plezier te kunnen doen! Zij was altijd zoo ondubbelzinnig blij en verrukt, en zoo lief en zoo dankbaar!

En op den 21 Mei 1738 werd het koopcontract gesloten, en kwam de Heerlijkheid en Havesathe Verwolde, met „alle deszelfs Seignuriaal of regalien, voorts regten en geregtigheeden, als daer zijn de Jurisdictie, regt van verschrijvinge in de Ridderschap deses Graafschap Zutphen, Leen-camer. Erffmarkerregterschap over de Heerlijkheid of Crink van Verwolde, voorts over de Buurschappen Laren en Oolde, 't regt van aanstelling van een beurder van de Verpondinge, voorts van Stadholder Landschrijver en fiscaal, nevens verdere Bediendens van de Jurisdictie, begeevinge van een Vicarie. Item de vrije en privatieve Jacht en Vischerye, enz. enz. Een bank in de Kerk te Lochem, benevens het Heeren-

Huys en verdere gebouwen, met deszelvs Hoven, gragten, cingels, allées; dan nog alle de meubels, dewelke op en in het Huis, alsmede in de kasten gevonden worden, vervolgens de bouwhuizen, en de Erven en goederen Boomkomp en Meijer enz. enz." en dit alles voor de som van f 26.000.— aan den Heer E. J. B. Baron van Goltstein, en desselfs ehegemalinne C. A. van Goltstein, geb. van Essen.

Op den 19 Februari 1740 werd Allard Philip van der Borch, Heer van Langentrier, plechtig opgezworen in de ridderschap van Zutphen door de leden F. J. van Heeckeren van Enghuysen en M. C. G. W. Ripperda van Vorden. Voordat dit geschieden kon, had hij een jaar en zes weken bezitter van Verwolde moeten zijn, en waren de echtheid zijner acht adellijke kwartieren onderzocht geworden.

„19 Februari!" had Reinira gejuicht, „de 19de is een geluksdatum voor je!"

Op den 19den Januari waren zij getrouwd.

Hij had geglimlacht en toegestemd, maar het weemoedige in zijn lachje was haar geheel ontgaan. Hij wist het ook wel: men beschouwde hem als een geluksvogel. Hij was ook voorspoedig!

voorspoedig in zijn huwelijk, voorspoedig in zijne ambten. Nu weer had hij Verwolde verkregen, en had vasten voet in de Regeering van Gelderland bekomen, maar heel in het diepst van zijn ziel voelde hij zich een oude man; een man van bijna vijftig jaar, die men gedwongen had het land der zijnen te verlaten; en een oude boom moet men niet overplanten.

De jaren gingen voorbij; op 18 Maart 1744 was de oude Heer van Goltstein te Zutphen gestorven; hij was bijna tachtig jaar oud geworden, nog tot het laatste toe ijverende voor zijn stad, en voor Gelre's hoogeschool te Harderwijk, om eindelijk heen te gaan „oud van dagen en zat van eere.” Zijn weduwe had hem enkele jaren overleefd en was blijven wonen met Geertruyd in een deel der Proostdij, terwijl Philip veel te Arnhem was, als Lid der Veluwsche ridderschap en gebonden door andere ambten, die hij er bekleedde.

Reinira woonde in het andere deel van het ouderlijk huis en regeerde met krachtige hand in haar groote hu'shouden; Jan-Carel was niet de eenige gebleven. Een jaar na hem was Josine Amélie geboren, en daarna kwamen Fritz, Lucas, Maria, Benjamin, Charlotte en Geertruyd; een tweeling, twee zoontjes, waren gestorven. Het was er druk, heel druk in dat eene deel der Proost-

dij, en druk was het ook door het groote dienstpersoneel: keukemeyt, knegt, koetsier, postillon, camenier, kindermeyt, en daartusschen —, volgens het lijstje van Reinira —, de gouverneurs en gouvernantes! Het was een beheer! en het was vooral heel duur! Verwolde was wel een zeer schoone bezitting, vooral na den dood harer ouders, toen ook de opbrengsten van Verwolde geheel aan hen kwamen, maar het was niet alles winst. De aanstelling van een „stadholder” en „advocaat fiscaal” om de heerlijkheid te regeeren, verslond een deel der Heerlijke rechten, als van de boeten, van het passeeren van acten enz., en kostte ook een traktement. In natura gaf Verwolde veel, aan groenten en wild, en slacht, wat ook heel wat tijd nam voor den inmaak, om 's winters voorraad te hebben. En welke voorraden waren noodig voor zulk een huishouden!

Op Langentrier — 's zomers — was het verreweg het goedkoopst, daar konden de kinderen hun oude kleeven afdragen op het afgelegen huis, men leefde er van de opbrengst van het goed; alleen de diverse loonen gingen door; het gaf een hoofdbreken, dikwijls! Wel trok Reinira's man nog

inkomsten als Raad en Rekenmeester van het Furstendom Gelre, en als Commandeur der Duitse orde, maar het geld was schaars! en gouverneur of gouvernante of keukenmeid of postillon moesten weleens lang op hun geld wachten. „Heer Hartwig is bij ons gekoomen den 7 Augustus 1746”, zoo teekende Reinira de komst van een gouverneur aan: „en sal verdienen 150 gulden en een ducaat voor een nieuw jaer,” maar eerst October over een jaar ontving hij — volgens Reinira's notitieboekje — zijn eerste uitbetaling. Reinira vond het heelemaal niet erg, haar meiden en knechts wachtten even goed, en bleven toch. Zij hadden immers alles vrij! eten, drinken, huisvesting, en zij hadden het best, schraal was het allerm minst bij haar! Wat hadden zij nog te pretendeeren! En de pretendenten zwegen en bleven, want het was er goed!

Geld! geld! er werd steeds over geld gepraat in dat groote huishouden. Als Amélie terugdacht aan haar kinderjaren, dan was het altijd geld, waar sprake van was! En zij moest er zooveel over hooren, die kleine Amélie (of Malchen, zooals zij ook wel genoemd werd, naar Duitschen aard) want zij moest altijd als tusschenpersoon

dienst doen. Voor zichzelf had zij nooit wat gevraagd. O neen, Malchen had nooit veel meer bezeten dan een enkele duit, en zij vond voor zichzelf ook, dat zij het volstrekt niet noodig had. Maar de jongens, toen zij grooter werden, dat was wat anders! Zij kwam tusschen de drie oudste broers in, en zij had ze altijd moeten naloopen, om te zien of zij geen kattenkwaad uitvoerden, en zij had ze altijd voorgesproken en hun euvelheden verzacht overgebracht. Geen wonder, dat zij haar als een der hunnen beschouwden.

Ten behoeve van de jongens was het niet moeilijk om geld te vragen, Mama kon de jongens nooit veel weigeren. In ieder geval werd Mama dan niet boos als zij het deed, maar voor de anderen was het heel moeilijk, zooals eens voor M'etje, de kindermeid! En nu had Mademoiselle het haar gevraagd!

„Voyons, ma chère Amélie, demande-le un peu à ta mère; quelques florins seulement.”

Mademoiselle had er zeer ongelukkig uitgezien en Malchen wist, dat Mademoiselle f 80 zou verdienen per jaar, maar, dat zij, behalve haar ducaat op nieuwjaar, er nog niet heel veel van

gezien had. Mademoiselle had van de keukenmeid gehoord, dat de reizende koopman den volgenden dag op Langentrier zou komen, en zij zou zoo graag wat linnen koopen voor ondergoed; als Madame haar nu iets zou willen geven! en Amélie had het klemmende van haar betoog gevoeld en was gegaan, al was het met looden schoenen, want het was niet altijd even gemakkelijk om met Mama te spreken! Zij liep de lange gangen van Langentrier door, naar haar moeders kamer, waar zij deze vond, bij het wijd opengeslagen raam, schrijvend in haar receptenboek, en Amélie werd iets kalmer; zij zag, dat Mama er opgewekt uitzag.

„Zoo, kind,” zei Reinira even opkijkend van haar schrijven, de veeren pen krassend over het papier. „Is er wat? wat doen de kinderen?”

Amélie wist altijd of de kinderen zoet waren, en of zij wat noodig hadden.

„Ze spelen onder de linde; het is er wel heel warm vandaag,” voegde zij er wijs aan toe. „Mademoiselle is bij hen.” Zij bleef aarzelen, van kleur verschietend, en toen schuchter:

„Morgen komt de koopman, heeft Antje in het dorp hooren vertellen.”

„O ja? ja ik zal nog wel wat van hem noodig hebben, ik zal eens zien wat hij bij zich heeft.”

„Mademoiselle wilde wat linnen koopen,” zette Malchen moedig voort, „maar zij heeft er niet heelemaal genoeg geld voor, en nu vroeg zij — nu dacht zij — als het U tenminste schikte, of U haar wat geven kon?”

„Geven kon? maar ik heb haar pas mijn bruine zijden japon gegeven, die was nog uitstekend te vermaken! zij is zooveel kleiner en magerder dan ik! Die mademoiselle Houssaert heeft werkelijk te veel eischen! En ik, die haar nog wel opslag van loon heb beloofd, nu zal zij f roo verdienen!”

„Zij wilde zoo graag wat linnen koopen,” legde Malchen zachtzinnig uit: „zij was zoo blij met uw japon, dat heeft zij mij zelf gezegd, maar ziet U, zij heeft linnen noodig.”

„Nou ja, als het voor wat linnen is! een paar florijnen kan ik haar wel geven,” viel Reinira bits in, uitrekenende, dat al had zij mademoiselle opslag van loon beloofd, zij nog niet eens het tractement van het eerste jaar ten volle had uitbetaald. „Een paar gulden, maar meer ook niet.”

Zij stond bruusk op, zocht in haar reticule

naar haar beurs, die niet zwaar was en stak Malchen een paar geldstukken toe.

„Geef haar dit maar, maar zij mag er met niemand over spreken, zul je het zeggen? En jij zou mij plezier doen, als je je niet meer met andermans zaken bemoeide; dat geld is een kwestie tusschen mij en mademoiselle; en een ander maal moet zij het mij zelf komen vragen, hoor je?”

Malchen kreeg een kleur als vuur, en haar blauwe oogen stonden groot van schrik.

„Ja, Mama,” fluisterde zij.

„Nou, ga dan,” en het kind ging terug, om bij de deur zich om te draaien en achteruit de kamer uit te gaan, behoedzaam de knop drukkend in het slot.

Reinira had haar nageoogd. Hemel, wat zag Malchen er weer bleek en nietszeggend uit; precies zoo'n onbeduidend ding als Geertruyd was geweest op haar veertiende jaar, en wat had zij daar weer verlegen gestaan. — Reinira was er bijzonder trotsch op, dat zij — zooals zij dat noemde — niet verblind was voor haar eigen kinderen, en, dat zij heel goed zag, dat de jongens mooi waren en Amélie bepaald leelijk soms; van

de andere meisjes was nog niet veel te zeggen. Malchen was anders een goed ding; je kon haar gerust de kinderen toevertrouwen. Zij liet zich wel ontzettend door de jongens op den kop zitten — heel anders dan ik — dacht Reinira vol bewondering voor haar zelf, zich herinnerend hoe zij Philip altijd had geringeloord. Maar Malchen was nu eenmaal anders, die zou zich alles laten doen, als zij meende, dat het een ander plezier deed. Te denken, dat Malchen nu even oud was als zij, toen zij naar Utrecht ging en haar verzenschrift van Bergerettes en Chansons begon! Een lach schoot door Reinira's oogen bij dat denkbeeld alleen! Het zou zoo gek zijn, Malchen die te hooren voordragen! Zij zou er niets, niets van begrijpen, en zij zou ze zeker zingen met denzelfden ernst als waarmee zij de psalmen zong in de kerk; met dienzelfden ernst in de lichte oogen! Neen, dan leek Jan-Carel meer op haar! en het lachje bleef op Reinira's moo'e gezicht, toen zij aan haar oudsten dacht, haar oudsten, haar evenbeeld!

Zij keek weer op van haar werk; daar hoorde zij zijn jonge, bevelende stem vragen, waar zij zich bevond, en een oogenblik later stormde hij

naar binnen met Fritz en Lucas achter hem aan. Jan-Carel was nu vijftien jaar en Fritz en Lucas dertien en twaalf; die twee laatsten waren onafscheidelijk en speelden alleen met Jan-Carel als deze hen opvorderde, want Jan-Carel was erg wispelturig en vond zijn broers soms fidele kameraden, om ze het volgende oogenblik voor kleine jongens uit te maken. Fritz en Lucas vonden het weleens een bedenkelijke eer om met hem mee te gaan!

Nu echter hadden ze zamen de grootste pret gehad! Jan-Carel, neergevallen in een grooten stoel, in zijn versleten fluweelen korte broek en lakensche buis met gekreukte jabot, er toch uitzien als een prins uit een sprookje, had het hoogste woord, en Reinira kreeg een heel omstandig verhaal hoe zij de vrouw van den schoolmeester hadden schrik aangejaagd en hoe de meester ze na had gezeten, denkende, dat het boerenjongens waren, die zich in de struiken verborgen, en hoe hij verbouwereerd had gestaan, toen hij Fritz had beetgepakt, en herkend had: „Es sind die Junker“, had hij maar herhaald, en Jan-Carel had hem bevolen Fritz dadelijk los te laten! En hij had het gedaan!

Reinira lachte hartelijk mee; heel in het diepst van haar gemoed wetende, dat haar man dat niet goed zou vinden, en de jongens gestraft zou hebben, maar zij kon er nooit tegen op, als zij met hunne stralende gezichten naar haar toekwamen, zoo innig overtuigd van haar instemming in hun jongensstreken; zij kon er geen domper opzetten. Alleen als het bleek, dat er ineens geld betaald moest worden tot schavergoeding, zooals onlangs door het ingooien van eenige ruiten bij den Dominee, of toen zij, in hun overmoed een hooimijt in brand hadden gestoken, dan werd zij echt, heel echt boos, en als Mama echt boos werd, dan — dan werd zelfs Jan-Carel bang!

Maar hier was gelukkig geen schade geweest; (alleen schoolmeestersjuffer was zoo geschrokken, dat zij er een paar dagen ziek van zou zijn, want zij had een zwak gestel,) maar dat wist Reinira niet, en met een vroolijk gezicht, gevolgd door haar drie jongens, trad zij een poos later de eetkamer binnen.

Mademoiselle, Amélie en Maria stonden reeds te wachten achter haar stoelen, — de drie jongste kinderen aten op de kinderkamer — Mademoiselle met een schuinen blik naar Madame, toen deze

statig binnenkwam, indrukwekkend, niettegenstaande haar hoogst eenvoudige japon. En Mademoiselle herademde, Madame had haar vroolijk, opgewekt gezicht; de bui was voorbij. Amélie had er zoo bedrukt uitgezien, toen zij haar he_t geld had toegestopt, en had gefluisterd: „Maman était un peu fâchée. — Un tout petit peu,” had zij er aan toegevoegd, ziende Mademoiselles ontstelden blik. Mademoiselle was heel bang voor Madame.

Er kwam een tijd, dat er geen gouverneurs en gouvernantes meer noodig waren, dat de kinderen groot werden; maar al was dit een groote besparing, zoo kostten nu de kinderen, of liever de jongens, des te meer. Jan-Carel was ingeschreven geworden als student in de rechten te Leiden, waar hij weldra uitmuntte door paardrijden en schermen, en waar hij vele nieuwe kennissen maakte, en waar hij meer toefde tot algemeene ontwikkeling dan om een graad te halen.

Fritz en Lucas zouden in Pruisischen krijgsveld dienst treden; promotie was vlug en zeker te maken in het leger van den oorlogzuchtigen Frederik den Grooten; vele v. d. Borch's hadden met glans gediend als militair; zij hadden geluk gehad in dien loopbaan; voor jongere zonen was het daarbij eigenlijk de eenige uitweg. Reinira had het alles overlegd; Benjamin kon nog wel wat wachten: hij was nog maar een kind. En dan waren er nog de meisjes. Als zij niet trouwden,

dan waren er nog de stiften, waarin zij ingeschreven zouden kunnen worden, en waar zij, na den dood hunner ouders, wellicht hun intrek zouden kunnen nemen. In de Graafschap Marck bestonden meerderen van die adellijke stiften, die Protestants geworden kloosters, tehuizen voor ongehuwde dochters. Amélie was stiftfreulijn van Clarenberg bij Hörde geworden, en Maria van 't Stift Maria-Herdicke bij Herdicke. Bij haar intree hadden zij een som gelds moeten storten, maar jaarlijks gaf het stift toch een rente, en de freulijns konden er ook wonen, zoo zij dat verkozen. Reinira kon voorloopig haar dochters niet missen, maar voor de toekomst gaf zoo'n stift een rustig vooruitzicht. Charlotte zou later ook een prebende krijgen in het Stift Clarenberg.

Amélie was zeventien jaar geweest, toen de plechtigheid van haar intree, de „aufschwörung" zooals het heette, plaats had gehad. Het was een heel feest geweest! Van uit Langentrier waren zij er allen heengegaan naar Clarenberg, de kleintjes ook, bepakt en gezakt in de koets, de jongens te paard. Het was een stralende Octoberdag geweest, en allen waren even vroolijk gestemd, behalve Amélie, die bleek en stijf van

ontroering, toen zij zich in de stiftkapel het middelpunt aller aandacht had geweten, was toegesproken geworden door den Protestantschen geestelijke en de oude abdis, „die Freinne" von Plettenberg zum Schwarzenberg. Na de plechtigheid was zij van alle zijden gelukgewenscht geworden, zelfs Jan-Carel was onder den indruk gekomen van het feit, dat Malchen nu chanoinesse was van het Stift, en een persoonlijkheid was geworden, die eigen inkomsten trok, en eigen kamers zou bewonen in het klooster! Zij was nu ineens groot en volwassen geworden in de oogen harer broers, maar Malchen zelf had niets gevoeld van al die grootheid! Zij had het een beangstigende gedachte gevonden om er tijdelijk te moeten logeeren, terwijl zij nooit van huis was geweest. Wat haar jaarlijksche inkomen betrof — haar prebende, ja — dat was heerlijk! Zij had al de broers en zusjes eenige schellingen beloofd, en daar waren zooveel wenschen van anderen nog te vervullen! Als Malchen al haar goede gaven wilde uitdeelen, dan hield zij een pover klein beetje voor zichzelf over! Zij kreeg voor den eersten keer als verrassing een gedeelte van haar prebende in handen; het overige zou

door haar ouders in 't vervolg beheerd worden.

Dat was in October 1753 geweest, en het was een der laatste keeren, dat zij allen tezamen op Langentrier hadden vertoefd, want drie jaar later brak de oorlog uit van Pruisen, gesteund door Engeland, tegen de geallieerden: Frankrijk, Oostenrijk en Rusland.

In Augustus 1756 viel Frederik de Groote onverwachts in Saksen en luidde den 7-jarigen oorlog in; de geheele Rijnstreek was, met tusschen poozen, het terrein van den strijd. Naar Langentrier te reizen was zeer bezwaarlijk, soms geheel onmogelijk en Reinira zag er vanaf er geregeld heen te gaan. Sedert eenige jaren toefde zij met de haren te Arnhem, waar haar man het ambt van Eerste Raad en Rekenmeester van het Fürstendom Gelre bekleedde, en eveneens Gedeputeerde was van het Graafschap Zutphen, maar het huis te Zutphen, de oude Proostdij, was na den dood harer moeder, bij magescheid van 18 Maart 1750 aan hen toebedeeld geworden, en zij woonden er ook weleens, als van der Borch voor zijn Verwoldensche belangen in Zutphen moest zijn. Te Arnhem genoten de Rentmeesters eenige voorrechten, daar de Rekenkamer aldaar ge-

vestigd was, en het was te Arnhem, dat Reinira in gedachten meeleefde met hare jongens, die nu, ver van haar, in het oorlogvoerende Duitschland dienden, en zij zich zorgen maakte over Langentrier. Mevrouw de Domineesche, Frau von Steinen, te Langentrier hield haar op de hoogte, haar brieven beleefdlijk richtend, aan de „Hochwohlgeborne Freyfrau, Gnädige Frau, hohe Gönnerinn!“ „Gott behüte auch die jungen Herrn bei der Armee in Ihren, täglichen Gefahren, und helfe doch der Könige gegen seine so mächtigen Feinde,“ zuchtte zij in haar schrijven. Als de Franschen in Langentrier mochten komen, zou de toestand vreeselijk zijn; maar inkwartiering van bevriende troepen, Hannoveranen of Pruisen zou ook niet alles zijn. De rechter en de Domine hadden hun intrek op het kasteel genomen, hun kostbaarheden verbergend in de kelders; de tuinman had beloofd te zullen blijven, zoolang hij geen gevaar liep! De rentmeester sprak er over om de mooiste meubels van het slot naar Dortmund te vervoeren, maar als daar inkwartiering kwam, zou men er ook niet zeker van zijn! En dan was er de groote vraag over de voorraden; er was niet veel spek, en ook niet veel gezouten

vleesch! Er waren vele beslommeringen! Reinira, vanuit Arnhem, moest verscheidene besluiten nemen. Al die vragen kwamen bij haar. Haar man had het te druk met zijn ambtsbezigheden; hij was ook dikwijls in den Haag, waar hij Gecommitteerde was ter Staten-Generaal, van wege Gelderland; en in Langentrier wist men wel, dat „die Hochwohlgeborne Freyfrau” de teugels van het bewind voerde.

Maar behalve Langentrier, en Fritz en Lucas, was er ook nog Jan-Carel. Deze niet langer student te Leiden, had zich in 1756 weten te doen erkennen als Jonker en Hoveling van de Ommelanden. Hij was op de Ommelander vergadering verschenen, twee en twintig jaar oud, met al het overwicht van een man van de wereld, hoffelijk, hoog of welwillend, gekleed naar de laatste mode, zich achtend een persoon van gewicht, gesteund door de bescherming van de Prinses-gouvernante, Anna van Hannover, weduwe van den zeer betreurden Willem IV, aan wier hof hij kort te voren verbonden was geworden, en waar hij spoedig tot kamerheer zou worden benoemd. Zijn hofbetrekking gaf hem een mooie verontschuldiging om niet in de Ommelanden te kunnen wonen, terwijl hij door zijn erkenning

als Jonker en Hoveling een of ander ambt hoopte te verkrijgen, dat hem in staat zou stellen in den Haag te wonen, en, dat hem vooral geld zou inbrengen. In ieder geval schaden kon het hem nooit. Hij voelde zich bijzonder op zijn plaats aan het hof. Reinira straalde van ingenomenheid over zijn positie; zij had al het mogelijke er aan bijgedragen om hem voort te helpen. Invloed had de statige, mooie Mevrouw van der Borch altijd gehad! Eigenhandig had zij haar aanbevelingsbrieven geschreven. Hoffelijk was o. a. het antwoord van den Heer van Burmania, een hunner vrienden geweest:

Madame!

Quand vous m'avez employé auprès de son Altesse Royale pour obtenir, ce que vous souhaitez, contez, Madame, que vous m'avez obligé. En pareille occasion on se fait honneur quand on rend service à un sujet de mérite comme Monsieur votre Fils.

Vele malen had Reinira het briefje doorgelezen, het eindelijk zorgvuldig wegbergend, — zij wist het wel — Jan-Carel zou carrière maken, hij was zóo gezien! Burmania noemde hem ook al: un sujet de mérite. Zij geloofde gaarne al die lof-

tuitingen — maar — zij wist ook, dat de kamerheer van der Borch nog oneindig meer geld kostte dan de student van der Borch!

Geld was schaarscher dan ooit in dezen oorlogstijd, waarin de Republiek onzijdig bleef, maar waarin zij door beide partijen, Oostenrijk met Frankrijk en Pruisen met Engeland van partijkiezen werd beschuldigd! En Frankrijk bedreigde ons land, en Engeland nam ons onze schepen af, daar zij contrabande vervoerden, en vele Hollanders maakten oorlogswinsten en anderen leden gebrek, en de partijen verweten elkander Engelschgezindheid of Franschgezindheid, trouwbreuk en lafheid, en al die zeven jaren lang hing als een dreigende onweerswolk het oorlogsgevaar boven de republiek!

De inkomsten uit de Langentriersche goederen waren erg onzeker, al bleef Langentrier voor plundering bewaard; ook de opbrengsten der stiften kwamen niet in, en Fritz en Lucas, die met hun regimenten in Saksen lagen, hadden dikwijls ook geld noodig, want het onderhoud hunner paarden, en ook hun eigen kost en uniformen kostten veel, en hun toelagen waren verre van toereikend. In de brieven, die zij naar huis stuurden

en die weleens weken noodig hadden om over te komen, vroegen zij dikwijls om steun, ook in etenswaren, want die waren schaarsch in het oorlogvoerende land; ham en kaas en worsten zouden hoogst welkom zijn en ook thee en koffie. Hun leven was niet gemakkelijk, en zij waren nog zoo jong; Fritz een en twintig en Lucas twintig! „Les nouvelles que j'ai de mon frère Fritz sont toujours bonnes, touchant sa santé", schreef Lucas aan zijne moeder, „mais il se plaint avec moy des fatigues qu'on a à endurer dans une si longue guerre." Den oorlog vonden zij toen reeds lang, en hij duurde toen nog maar twee jaar! Nog vijf jaren zouden zij in het veld zijn!

Reinira viel het ook reeds veel te lang! het was waarlijk om ongeduldig te worden, zoo weinig als dat alles opschoot! En terwijl zij groote kisten voor haar jongens inpakte met al'erlei wat zij vroegen, maakte zij er zich al warm over, dat zij zeker achteruit werden gezet in het Pruisische leger! Zoo'n persoon als Lucas moest reeds lang luitenant zijn, terwijl hij nog maar vaandrig was, het was waarlijk te erg! en zij schreef erover in haar lange halen van letters, vol kracht en

vol warmte! Lucas, de lange, jonge vaandrig, zittend in zijn kampement te Zwickau, schreef zeer filosofisch terug „à Madame, ma très chère et très honorée Mère". „Je suis à présent l'ainé des enseignes, de sorte, qu'ayant, comme j'ay lieu de me flatter, les bonnes grâces du Major de Kickoll, notre commandeur, comme aussi du reste de nos officiers, je pourray être Lieutenant en peu de tems. Soyez persuadé que jusqu'icy on ne m'a fait aucun tort, et que je n'ay pas lieu de me plaindre de mon avancement, en comparaison de tant d'autres, qui sont déjà depuis 3 années enseigne. Il est vrai que c'est une vile recompense pour tant de travaux, mais permettez que je vous avoue que c'est par la patience que nous devons surmonter infiniment de choses qui nous paraissent peu agréables."

Er was een lach op zijn gezicht, toen hij dit laatste schreef; Mama zou zich van die fraaie vermaning over het geduld wel niet veel aantrekken! Mama en geduld! Neen, dat waren twee, die ver van elkander stonden! Mama, altijd het hoofd vol plannen, bedrijvig, een ieder aan het werk zettend, die in haar nabijheid toefde, geen tegenspraak duldend!

En nu was er die oorlog, waar zij niets aan verzetten kon! en die voortdurende onrust, dat er iets met Fritz en Lucas kon gebeuren — zij waren toch dagelijks in levensgevaar in den oorlog — en dat zij niet over konden komen als zij het wenschte! En, dan was er Jan-Carel, die haar zorgen maakte met zijn geldkwesties; niet, dat hij zooveel meer geld uitgaf dan anderen, maar zijn positie kostte nu eenmaal zooveel. En dan was er haar man, die oud werd, hij was nu al zeventig, — en al was hij kras voor zijn jaren, hij was toch iemand, die in het verleden leefde, en geen toekomst meer zag. En dat verleden — dat was zijn jeugd, dat was Langentrier, toen hij er met zijn moeder en zuster woonde, dat was Groningen en de Ommelanden, — dat was Nittersum!

Jan-Carel was op Nittersum geweest, niet lang geleden.

„Neef Lintelo is er met de jaren niet vriendelijker op geworden!" had hij lachend aan zijne moeder verteld. „Ze hebben heel wat klachten van hem! Hij is zoo gierig geworden! Hij slaat de menschen veel te hoog in de boeten aan; en het kan hem niets schelen wat ze van hem denken of zeggen;

hij doet toch wat hij wil! Ze zijn doodsbang voor dien ouden vrek geworden. Hij schraapt de boel maar bij elkaar! hij heeft ook niets anders te doen in dat afgelegen Stedum! En ik geloof, dat nicht niet opgehouden heeft te spinnen, sedert den tijd, dat u er was! want door uw verhalen kon ik mij nicht niet anders voorstellen; en werkelijk, daar zat zij weer! met haar witte muts, haar lange smalle vingers en die oogen steeds de draad volgend! Zij moet nu toch al tegen de tachtig zijn, en neef ook, maar ik geloof, dat zij nog wel op deze manier de honderd halen, zij zijn zoo kras! En zij vond, dat ik op u leek, Mama, zij keek mij heel scherp aan, en zei toen kortaf: „Je lijkt op je moeder, neef.” Ik maakte een buiging op dat compliment; maar ik geloof niet, dat zij het als compliment bedoelde!” en hij had hard gelachen, met iets spottends.

Reinira had meegedaan, toch niet van harte, met een verholen blik naar haar man, die het gesprek zwijgend had aan gehoord, en wiens gelaat onbewogen bleef. — Nittersum en de Lintelo's — hij sprak nooit over hen met zijn vrouw.

Maar wel met Amélie; Amélie begreep hem;

als zij samen langzaam door Arnhem gingen, naar den Rijnkant, en zij ver weg de Betuwe inzagen, in de verre luchten over het wijde land, dan vertelde hij van de Ommelanden, waar het nog zoo anders was, waar het land nog zooveel wijder lag, waar men ver weg de wadden wist, en de zee. En dan had hij lange verhalen over Stad en Lande, over Dijksterhuis, waar zijn neven Alberda woonden, over tochten en jachten, die hij er had meegemaakt, en hij vertelde anecdotjes in Groningsch dialect, en Amélie luisterde toe met onuitputtelijk geduld; zij had de anecdoten weleens meer gehoord. En dan gingen zij samen weer naar huis, hij nog recht en lang, hoffelijk groetend rechts en links naar de vele bekenden, maar toch een oude man in zijn zware, donkere lakensche rok, met wijde panden, slobkousen en schoenen met gespen, een gerimpeld gezicht onder den breeden zwarten steekhoed, en de gepoederde pruik. Amélie in haar wijden omslagmantel en vrij korte, wijde rok hield hem gemakkelijk bij, hij liep niet vlug meer, en haar kleurloos gezicht werd dikwijls bleeker nog van behoefte aan flink doorloopen, maar dat toonde zij nooit.

Als Reinira hen beiden zag thuis komen, had

zij soms een beweging van ongeduld. Die Malchen toch, wat was zij toch geposeerd! Was dat een jong meisje? zij kon even goed een oude vrouw zijn! Zij — Reinira — liep nog vlugger en bedrijviger door huis dan zij! Amélie was anders werkzaam genoeg, zij deed alles wat men haar vroeg. — Maar zij had nog nooit tijd gehad om lang iets te doen, waar zij zelf plezier in had. — Als zij ooit in Clarenberg tijdelijk zou resideeren, dan zou zij haar eigen inzichten kunnen volgen, dacht zij wel eens, maar naar het stift gaan, ging niet in dezen oorlogstijd; zij had er nu in geen jaren getoefd; en voòr dien was zij nog zoo heel jong geweest: toen voelde zij zich nog niet eigen meesteres in haar stift, maar meer als een kost-schoolleerling, onder toezicht der Abdis. Maria en Charlotte hadden ook niet in Herdicke en Clarenberg kunnen resideeren in deze jaren. Maria en Charlotte waren nu ook volwassen, en Geertruyd — de jongste — petekind van haar tante Geertruyd van Golstein, werd er ook al toe gerekend; de gouvernantepost was opgeheven!

Maria, Lotje en Truytje gingen uit in de groote wereld van Arnhem: Amélie liet gaarne altijd de uitnoodigingen aan haar over: zij vond het geen

genoegen, na veel drukte, en hollen en draven, nog in gezelschap te komen, na zich eerst heel moe gemaakt te hebben met kappen en klee-den.

Neen, als de anderen uit waren, dan was het heerlijk stil en rustig, te zitten met een borduurwerk of een boek, en dan in een gemakkelijken stoel te droomen bij den haard, en geen ander geluid te hooren dan de tik van de klok, en nu en dan, heel even het fijne tjlpen van de sijsjes in de koperen kooi, die sliepen op hun stok, en, die nu en dan even opkeken, met ronde oogjes, als verbaasd over de ongewone stilte. Het was dan schemerdonker in de kamer, want meer dan eèn kaars stak Amélie voor zichzelf nooit op, en, deze dicht bij haar geplaatst op een hoek van de tafel, trachtte zij dan te lezen, of droomde na over hetgeen zij gelezen had. Zij hield het meest van verzen, maar heele andere dan die Mama in haar jeugd geleerd had. — Reinira vond haar smaak bespottelijk; wie las er nu Jan Luiken? Daar had zij Amélie eens in verdiept gevonden; maar deze had het boek nooit meer in tegenwoordigheid der anderen gebracht; zij las er in, als zij alleen was; zij bladerde er dan in, in stillen

vrede, terwijl de kaars flikkerde boven haar batisten muts en haar gebogen hals:

Zoo snijd Gods hand door 's menschen hert,
„Gelijk het land doorsneedden werd

las zij langzaam en nadenkend over den akker,
die door de ploeg bewerkt wordt. En de ploeg,
waarmede God het hart doorsnijdt:

„Dat 's lijd, en strijd en bitterheid”,

zij wist het wel.

Maar het beploegde hart zou bezaaid worden,
en zou vruchten voortbrengen, en niet distelen
en doornen zooals de wildernis. Men moest zijn
hart laten toebereiden.

Lang staarde zij op die bladzij in haar boek,
en toen ineens bedenkend, dat zij Lotje beloofd
had haar breiwerk af te maken, greep zij naar de
wol en de naalden, en breide voort, in regelmatigen
gang, nu en dan een hout leggend in het vuur.
Haar oogen stonden groot en klaar; zoo heerlijk
die stilte!

En toen ineens het dof rammelend geluid van
een naderende koets op de zware keien, een
regelmatig paardengetrappel, steeds nader, en

toen vertragend om stil te houden, en Amélie
sprong op om nog een paar kaarsen aan te steken.
Stemmen klonken in het voorhuis, en dadelijk
daarna ging de deur open, en Reinira kwam
binnen, statig, iets gezet, mooi in haar zijden
avondjapon, en met de levendige oogen onder het
gepoederde haar; en achter haar, babbelend onder
elkaar, volgden haar drie dochters. Amélie, bij
de tafel, glimlachte ter verwelkoming, nog half
weg met hare gedachten.

„Kind, wat zie je slaperig”, keurde Reinira af,
„heb je den heelen avond gedommeld?”

In Maart 1761 had het groote feit plaats gehad, dat Jan-Carel getrouwd was; hij was nog a'tijd aan het Stadhoudelijke hof, bij den jeugdigen Willem V, die toen nog pas veertien jaar oud was. Diens moeder, Anna van Hannover, was twee jaar geleden gestorven, maar nog door hare voorspraak en steun had Jan-Carel zich vaster in het zadel kunnen zetten; hij was Burgemeester van Appingedam geworden, waar hij zich nooit vertoonde, en was tot Lid van de Admiraliteit te Harlingen benoemd, wat hem eenige geldelijke voordeelen bezorgde. Zijn huwelijk was schitterend geweest, in de Hervormde Kerk, te den Haag; zijn vrouw behoorde tot de eerste kringen van de stad, Anna de Villegas, dochter van den Luitenant-Generaal George, Baron de Villegas en Maria de Bijé.

Reinira had het huwelijk zeer toegejuicht; het was alles wat zij wenschen kon, naam en fortuin, en Jan-Carel was waarlijk zeer gelukkig met zijn

jonge vrouw; maar houden van haar schoon-
dochter — dat deed Reinira niet, en zij vond het
heel gelukkig, dat zij niet samen in dezelfde stad
woonden. Anna was haar veel te stadsch en te
stijf. Toen zij bij haar schoonouders was geweest,
gekleed naar de laatste mode en met haar keur
van mutsen en hoeden en fijne schoentjes, had
Reinira ineens gemerkt hoe haar eigen japon
van zware zijde, toch iets oudmodisch had, en
hoe ouderwetsch haar mutsen geplooid waren!
En het was alsof Anna alles opmerkte, al praatte
zij lief en vriendelijk door, maar haar blik bleef
hangen op de verkleurde overtrekken der stoelen
en precies ook op de uitgesleten plekken van de
vloer bij de deur! Het was allerirritantst geweest.
Reinira kon het niet uitstaan! Van het gemakke-
lijke, het hartelijke, het begrijpelijke van een
Geldersche had Anna niets. Reinira vond haar
dragelijk op een afstand, omdat Jan-Carel gelukkig
met haar was, en — omdat haar fortuin en haar
relaties zijn dure positie konden helpen dragen —
Jan-Carel moest nu eindelijk eens begrijpen, dat
zijn ouders niet veel meer voor hem konden doen.

En hij begreep het heel goed, maar hij had toch
geld nodig, zijn huishouden in den Haag was

duur, en als hij zijne moeder alles voorrekende,
dan moest zij toegeven, dat hij het met beleid
overlegde. Er was alleen geen geld genoeg!

Als Langentrier maar meer opbracht! Er zou
veel meer uit die goederen in de Graafschap Mark
te halen zijn, dan tot nu van der Borch er van
had gekregen! Reinira, alleen in haar kamer
boven, heel recht zittend, met een onverzettelijken
trek om den mond, staarde voor zich uit, een
brief van Jan-Carel in haar hand; zij was geheel
weg, in gedachten verzonken in een plan, dat
bij haar was opgekomen, en dat gelukken moest.
Haar man moest den doorslag geven. Het was
een plan, waar niets tegen te zeggen zou zijn!
En vastberaden ineens ging zij de deur uit, de
gang over, de trap af; van der Borch was thuis —
dat wist zij.

Zij vond hem alleen, voor een tafel vol papieren,
waarin hij werkte, en toen zij binnenkwam, ont-
snapte hem een lichte zucht. — Hij had reeds
gehoord, dat er een brief van Jan-Carel was,
en een brief van Jan-Carel beteekende eindelooze
gesprekken.

„Er is een brief uit den Haag,” begon zij, zich
neerzettend tegenover hem, hem vast aankijkend.

„Ja, dat weet ik”, hij leunde vermoeid achterover, en toen na een poosje, omdat zij bleef zwijgen: „’t Is zeker weer om geld”.

„Natuurlijk, het leven in den Haag is duur: en dan is Anna volstrekt niet zuinig; zij heeft een bediening noodig!”

Van der Borch antwoordde niet; hij dacht aan al het dienstpersoneel, dat Reinira in haar leven had versleten; zijn moeder had nooit zooveel gehad. Reinira merkte zijn stilzwijgen niet op, zij zat te zinnen hoe haar plan mede te deelen.

„Als Jan-Carel maar een vast inkomen had; als hij maar precies kon uitrekenen hoeveel hij jaarlijks kreeg; als hij maar kapitaal had om zelf te regelen. „Ik had gedacht,” zij poosde even, niet goed wetend hoe door te gaan: „Ik had gedacht, — hij krijgt het later toch — als wij hem Langentrier afstonden.”

„Langentrier? Langentrier?” herhaalde haar man in de uiterste verbazing, „Langentrier, nu reeds? nog vóór mijn dood?”

Reinira trommelde zenuwachtig met haar dikke, kleine hand op de tafel, haastig viel zij in:

„Ja, Langentrier. Het lijkt mij de verstandigste partij. Nu de oorlog op zijn eind loopt, — de vrede

zal toch heel gauw geteekend worden, zegt men, — is Langentrier weer heel goed te bereiken, maar voor jou zal de reis toch wel te ver zijn; ik geloof nooit, dat jij er meer komt. En het zou voor het goed heel nuttig zijn als er jonge krachten kwamen om alles na te gaan; daar is veel meer van te maken dan tot nu toe het geval was. Jan-Carel zal het heel goed doen. Als wij het laten, zooals het is, krijgen wij er toch bijna niets van, want jij kunt het niet gaan beheeren. Maar als Jan-Carel het van ons krijgt, nu reeds, dan heeft hij verder niets meer te pretendeeren, dan heeft hij zijn erfgoed; en kunnen wij eindelijk voor de andere jongens zorgen. Dan hebben we gedaan wat we konden.”

Zij hield op — zij had haar meening gezegd. Nu moest haar man de zijne zeggen. Uitvorschend staarde zij hem aan, over de tafel. Hij leunde nog steeds achterover; de oogleden half gesloten — de oude handen op de zijleuningen van zijn stoel; hij moest het alles nog verwerken.

„Daar moet ik nog over denken,” zeide hij eindelijk eentonig, „het plan is heel nieuw voor mij, en het is niet zoo eenvoudig als je wel denkt,” met iets weemoedigs in zijn stem.

„Maar waarom niet? wat voor bezwaren zijn daar nu aan? Het is zelfs zoo eenvoudig, dat ik verbaasd ben, dat wij het niet eerder bedacht hebben.”

Reinira was bepaald geërgerd over zijn weinige medewerking.

Hij antwoordde niet; hij kon niet dadelijk instemmen; hij moest al haar woorden nog indenken. Langentrier aan Jan-Carel? Afstand doen ten behoeve van den kroonprins dus?

Langentrier was een majoraatsgoed; het ging altijd over aan den oudste, en krachtens dat recht had hij het ook eenmaal gekregen; het was als een rijkje waarover men regeerde. Hij heerschte er over zijn pachters, beschikkend over de rechten der heerlijkheid als een vorst. En nu moest hij er afstand van doen? — Het zou niet zoo héél erg zijn. Hij gunde het Jan-Carel van harte. — Maar, dat Reinira niet een oogenblik indacht, wat het hem moest kosten! En dat zij hem gezegd had, dat hij er toch nooit meer komen zou! Nooit meer op Langentrier? Nadenkend wreef hij zijne handen in elkaar; was hij dan zoo oud en gebrekkig? 't Was waar, als hij zich indacht, dat nu de reiskoets voor zou komen, en hij zou

dien langen tocht weer moeten ondernemen, dan zou hij er zeer tegenop zien; misschien zou hij buiten Arnhem al terugkeeren. Maar zóó had hij het zich toch nooit ingedacht. Nooit meer Langentrier zien? Het oude welbekende huis met zijn ouderwetsche meubels; met al zijn kinderherinneringen; het huis waar zijn moeder gestorven was? Nooit meer den ouden Kurt spreken, die zijn vader nog gekend had?

„Nu, van der Borch?”

Reinira zat nog altijd daar, heel recht, heel onverzettelijk; een toonbeeld van kracht met haar gevuld gezicht, waar nog geen rimpels waren, en met haar sterke oogen. Mevrouw van der Borch was een kras mensch voor haar twee en vijftig jaar.

Hij schrikte op uit zijn gemijmer. 't Was waar, Reinira wachtte op een antwoord. En zij verwachtte een bevestigend antwoord. En het zou ook bevestigend zijn, dat wist hij nu reeds, al vroeg hij haar wat kortaf, te willen wachten op een beslissing tot den avond. Maar waarom zou hij het plan afkeuren? Het was een heel goed plan, een heel voordeelig plan. Het deed alleen pijn.

Jan-Carel was opgetogen toen hij het voornemen zijner ouders vernam; hij kwam er voor over naar Arnhem, om de zaak grondig te bespreken en alle bijzonderheden van alle rechten en verplichtingen van het goed Langentrier te vernemen. Mama bedankte hij het allermeeft; het was Mama's plan geweest, had hij gehoord; Mama wist altijd uitkomst te vinden voor anderen! Reinira zelf was stralend; het was zoo'n geruststellend gevoel Jan-Carel te zien en bij zich te hebben en te weten, dat het met die vervelende geldzaken tusschen hen nu voor goed uit zou zijn. Nu zou zij voor Fritz en Lucas kunnen zorgen; de oorlog was geëindigd; bij den vrede van Hubertsburg in Febr. 1763 waren de laatste voorwaarden geteekend; Pruisen kwam als overwinnaar uit den krijg.

Fritz had in al de veldslagen, die hij mee had gemaakt, zooveel verwondingen opgedaan, dat hij als ongeschikt voor den verderen dienst, te Arnhem terugkeerde, maar hij was geen man om zijn leven werkeloos door te brengen. Hij was druk, hij was levendig, hij stelde belang in allerlei vraagstukken; Reinira genoot ervan hem bij zich te hebben. Hij had veel gelezen in zijn

diensttijd, in de maanden van stil-afwachten van den vijand. Onder de regeering van den grooten Fritz werden nieuwe denkbeelden met gejuich ontvangen, om ze te beredeneeren, vele Pruisische hoogere militairen volgden gaarne het voorbeeld van hunnen begaafden vorst, den beschermer, den voorstander van de Fransche ideëen, en verdiepten zich in deze stroomingen. Fritz en Lucas stonden weldra bekend bij de hunnen en bij hunne kennissen in Gelderland als bedenkelijke nieuwlichters! Hun vader zei nooit veel op al hunne lange gesprekken, hij zat erbij, stil en teruggetrokken, te oud om het alles in zich op te nemen, het alles beschouwend als een vermoeiing des geestes; maar Reinira leefde nog in de toekomst; zij liet het zich gaarne uitleggen die twistvragen der Fransche filosofen, omdat zij graag met haar jongens praatte en omdat zij die tweegevechten van het verstand altijd gaarne had gevoerd. Met haar vader had zij ook altijd veel gesproken. Haar man was zoo anders; die deed zijn werk goed en nauwgezet, maar noch philosophie noch litteratuur hadden hem ooit bekoord.

Reinira voelde zich steeds jeugdiger worden!

Fritz was de zoon naar haar hart; in moeite en strijd had hij zijn leven gevormd; hij had een sterken wil en liet zich door zijn verzwakt lichaam niet terneder drukken. Nu hij niet meer in dienst kon zijn, zooals Lucas, die over was gegaan in het leger der Republiek als kapitein in het regiment van den hertog van Saksen Gotha, wijdde hij zich aan landbouwwraagstukken; hij hoopte in de Geldersche ridderschap benoemd te zullen worden, als hij later Verwolde kreeg, — Verwolde was voor hem bestemd — dat wist hij.

Niet lang na zijn terugkomst uit Duitschland trouwde hij. Reinira kende ditmaal haar aanstaande schoondochter goed, en was zeer ingenomen met Fritz' keuze, al was zij, Sophie van Rechteren, niet zoo heel jong meer, en eenige jaren ouder dan haar aanstaanden man. Zij was een enig kind altijd geweest; haar vader, Rudolf van Rechteren, had zij nauwelijks gekend; deze, dienende in 's Lands zeemacht, was gestorven op zijn oorlogsschip „Sorgvliet”, en haar moeder was met haar blijven wonen te Wageningen, later in Arnhem, eenvoudig en stil, want zij had niet veel fortuin. Maar sedert een paar jaar, toen Sophie al in de dertig was, had Mevrouw van

Rechteren de heerlijkheid Vorden en de havesathe de Leemcuyl geëfd van haar neef Maurits Ripperda, die kinderloos overleden was. Het had ineens een groot verschil gegeven; want al werd de erfenis wel oogenblik'lijk door verre neven betwist, het leed geen twijfel of Mevrouw van Rechteren zou het proces winnen. Fritz van der Borch, de interessante Fritz, met zijn goed uiterlijk en helder verstand, zou Sophie Juliana van Rechteren, erfdochter van Vorden en Leemcuyl, trouwen.

Het jonge paar bleef voorloopig te Arnhem wonen; een jaar later werd er een zoon geboren, petekind van Reinira en haar man; en het was Reinira, die het ten doop hield in de Grootte Kerk. Jan-Carel had twee kinderen, maar het jongste, een zoontje, was gestorven, en nu was Fritz' kind de stamhouder van zijn geslacht. Reinira voelde zich een jeugdige, krasse grootmoeder, die dikwijls bij haar getrouwd zoon kwam. Hij was nu haar raadsman, want Lucas was elders in garnizoen, Jan-Carel was te den Haag en Benjamin was benoemd geworden tot Ontvanger-Generaal van 's lands middelen in de Baronie van Breda en woonde aldaar. En haar man werd

oud, heel oud; met hem kon zij niet veel meer praten; hij was ook zoo gewend geraakt, haar de teugels van het bewind over te laten. Hij had afgeleerd, in die vele jaren, zich te mengen in huiselijke aangelegenheden. Reinira had hem immers nooit als steun beschouwd. Zij was altijd de sterkste geweest. Zij had hem feitelijk nooit heelemaal noodig gehad.

Zij kon nu soms heel zacht en vriendelijk tegen hem zijn. Als zij thuis kwam, flink, bedrijvig, haar blozend gezicht in den omslagmantel, en zij vond hem oud en beverig in zijn kamer, dan bleef zij bij hem, opgewekt pratend, vertellend wat zij in de stad gehoord had, hoe Fritz en Sophie het maakten, met diezelfde opgewekte stem waarmee zij vroeger haar vader had opgevroolijkt; maar vaag hoorde haar man het medelijden, dat er in lag, en den afstand, dien zij voelde tusschen zich zelf en hem, den grijsaard, voor wien het leven had afgedaan. En hij antwoordde dan soms nauwelijks, of brak ineens haar opgewekt verhaal af, met een knorrige vraag over geheel iets anders, en dan was Reinira het weer volkomen met zichzelf eens, dat haar man lastig kon zijn, heel humeurig, een hemelsbreed verschil met haren

diepbetreurden vader. Alleen Amélie kon nooit kwaad doen in zijn oogen.

Van der Borch was zes en zeventig jaar oud, toen hij stierf te Arnhem, 13 September 1766, en Reinira droeg statiglijk de zware weduwerouw. Zij droeg het hoofd opgeheven, al kwamen de geldzorgen weer opdagen. Het sterven van haar man beteekende een groote verandering in haar levenswijze. De inkomsten van Eerste Raad en Rekenmeester, en vooral die van Commandeur van Maasland in de Duitsche orde, hielden op; Fritz erfde Verwolde, Lucas inkomsten uit Detmoldsche leenen; zij moest zich bezuinigen, en langzaam drong het ook tot haar door, dat het zuinigste van alles zou zijn, Arnhem te verlaten en de Proostdij weer voor goed te betrekken, — dat gedeelte dat zij vroeger bewoonde, uitkomende op de Zaadmarkt, want twee huizen aan te houden dat ging niet, en het Zutphensche huis wilde zij niet van de hand doen, daar Fritz, nu hij Verwolde bezat, er ook belang bij had een huis in de Graafschap Zutphen te bezitten; hij sprak er wel dikwijls over om het kasteel Verwolde te doen herbouwen, een gansch nieuw huis, maar tot nu toe was er nog niet van gekomen.

Zutphen leek klein en stil na het leven in Arnhem; enkelen van de vroegere kennissen waren gestorven of weggegaan. In Arnhem woonden niet alleen Fritz en de zijnen, maar ook Reinira's broeder, Philip van Goltstein met zijn vrouw en zoon-tje; het was een vervulling minder die twee huishoudens niet meer in de nabijheid te hebben. Alleen zuster Geertruyd van Goltstein was nog in Zutphen, en zij was altijd lief en hartelijk, maar in dat stille huishoudentje van oude Freule viel nooit iets emouvants voor! Geertruyd was nooit sterk en druk geweest.

„Ze ziet er nog ouder uit dan ik!” betuigde Reinira geringschattend, „en zij is tien jaar jonger! Daar zit geen sprankje leven in. Als je niet oppast, Amélie, dan wordt je precies als zij! Jij bent ook niet van de levendigsten.”

„Neen, Mama,” zei Amélie gedwee; wat kon zij anders antwoorden? maar het maakte Reinira ongeduldig.

Reinira was dikwijls ongeduldig; háar huis-
houden begon ook te gelijken op dat van oude
mensen. Het was zoo stil in de Proostdy; er
waren geen zoons meer; en Maria en Lotje gingen
soms voor maanden weg naar hun stiften in
Duitschland. Het reizen erheen kostte hoofdbre-
kens, daar zij toch niet alleen konden gaan, en de-
zelfde bezwaren golden bij de terugkomst; men
kon zoo weinig er op rekenen, wanneer zij terug
kwamen. Alleen Amélie was bijna altijd thuis;
zij kon niet gemist worden, en zelf had zij ook
geen rust gehad gedurende de enkele keer, dat zij
weg was geweest; zij voelde het als een reusach-
tige zelfzucht om van huis te gaan, en haar werk
achter te laten. En er was ook altijd ontzagwek-
kend veel te doen als zij terugkwam; de groote
wasch bleef staan; een stapel stopgoed was er om
na te zien. Truijtje, haar jongste zuster, die niet
in een stift was ingeschreven, en dus geen drin-
gende reden had om heen te gaan, vond zich zeer
te beklagen, als Amélie weg was; al die drukte kon
zij niet aan! En Amélie vond het ook; en verzon
dadelijk plannetjes om haar afleiding te be-
zorgen.

Het kon heel druk in de Proostdy zijn met het

werk, want veel bediening kon Reinira niet meer
houden; maar inmaak en wasch en slacht moes-
ten toch allemaal gebeuren. Reinira hielp in het
begin altijd krachtig mee; er was geen werk, dat
zij verachtte, zij hield van aanpakken, maar als
het te lang duurde, dan liet zij het overige aan
Amélie over, en schreed statig uit keuken of lin-
nenkamer naar de zitkamer, om daar, ineens troos-
teloos gestemd, neer te zijgen in haar grooten
stoel. Het was er zoo stil in het groote vertrek,
zoo doodsch; daar was geen ontvangst. En dan
ergerde zij zich aan de versleten vloer, aan het
kale houtwerk van vensters en deuren, aan de
vale gordijnen; vroeger was het ook al zoo ge-
weest, maar toen zag zij het niet, toen zij haar man
en kinderen had om naar te kijken! Nu had zij
nog alleen maar Amélie! Amélie, die haar uren-
lang alleen liet zitten, alsof zij niet bestond, en die
blijkbaar liever in de keuken zat bij de twee mei-
den dan binnen bij haar moeder. Maar Amélie was
altijd zoo geweest! interest in andere dingen had
zij niet. Had zij ooit eenige belangstelling gehad
in de interessante gesprekken van haar broers?
Nooit! — Zij verwaarloosde zich geheel en al!
Het was niet goed! Reinira, vastberaden, stak

haar hand uit naar de zilveren tafelbel en luidde krachtig.

Een oogenblik later kwam Amélie binnen, met een kleur van moeheid op de anders zoo bleeke wangen, en met een verholten blik naar de klok.

„Hebt u gebeld, Mama?”

„Ja, zeker heb ik gebeld, maar jij behoeft geen bellen te beantwoorden, dat kan Dientje doen, en dan kan zij jou waarschuwen! Ik moet van allerlei met je bepraten, en je laat me uren alleen. Doe nu de deur dicht, het is hier al koud genoeg. Ik geloof heusch, dat ik hier rhumatiek op zal doen in dit huis, het is in zooveel jaren niet goed bestookt geworden; het is er vochtig; ik voel het. Maar daar is niets aan te doen. Trek eens je fichu recht; die zit scheef.”

En Amélie deed de deur dicht en verschikte haar fichu en zuchtte onhoorbaar, terwijl zij ging zitten. — In de keuken wachtte de inmaak lang op haar verdere regeling.

Maria was eenigen tijd geleden gekozen tot Abdis van Herdicke, het was eene groote onderscheiding en gaf haar groot aanzien! Zij heerschte als vrouwe over het dorp, keurde de keuze der

notabelen aldaar goed, was „Holzrichterin” van de Herdicker markgronden; mocht staangeld eischen van kramen, had het vischrecht op de Ruhr, enz. enz.!

Reinira had genoten van deze eer, haar dochter aangedaan; het was alsof zij de teugels van dat bewind voelde in haar eigen handen! Zij zou met vorstelijke houding door haar gebied zijn gegaan; zij zou geheerscht hebben, en zich toch bemind hebben doen zijn!

Maar Maria vond de onderscheiding wel wat zwaar, want ten slotte lag het stift Herdicke zeer eenzaam in een heuvelachtige streek aan de Ruhr, ver van elke groote plaats. „Die Freiheit Herdicke” was een opkomend plaatsje; het had enkele jaren geleden stadsrechten gekregen, maar het was zeer, zeer klein; openbare gebouwen had het eigenlijk niet. Het was soms zeer stil in het stift, want de stiftfrauleins resideerden er op zeer ongelijke tijdstippen. Maria, die van afwisseling hield, die de stille natuur van Amélie niet had, keerde Herdicke dikwijls den rug toe. Het rustige Herdicke kon het best zonder zijn abdis stellen voor een poos. De vorige abdis was heel oud geweest, maar zij was jong, nog geen dertig. Reinira had haar

gaarne bij zich, al vond zij ook, dat Maria haar plichten moest waarnemen in haar ambt. De keuze was dikwijls moeilijk! Zij vond het echter een rustige gedachte, dat Maria nu voor haar leven geborgen was. Als het haar te stil werd in Herdicke, moest zij maar naar Zutphen komen.

Maar er bleek nog een derde mogelijkheid mogelijk! „Die Hochwürdige Hochwohlgeboren Abdissin von Herdicke” berichtte haar moeder, eens, toen zij weer in de graafschap Marck toefde, dat Wilhelm, Carl, Ehrenreich, Johann, Baron von Sydow haar ten huwelijk had gevraagd, en, dat hij zich tot haar moeder zou wenden om haar hand te vragen. Het had een heele emotie gebracht in de Proostdij en onder de broeders. Het voor en tegen werd rijpelijk besproken; Jan-Carel kwam er geheel voor over uit den Haag. Hij vond het dwaas en onverantwoordelijk van Maria om haar positie van abdis op te geven. En wat een kosten zou dat huwelijk meebrengen! Nu juist, dat zijn Moeder zich kon bezuinigen. Het leven in de Proostdij moest goedkoop zijn, had hij voldaan geconstateerd. Mama had zeker een spaarpot kunnen maken.

Bij deze laatste opmerkingen was Reinira's op-

gewekte stemming eensklaps verstoord. Wat bedoelde Jan-Carel met deze gezegden? Had hij zelf misschien weer geld nodig, dat hij Maria haar huwelijk niet gunde?

Toen Jan-Carel haar vroeg haar alleen te kunnen spreken, wist zij het reeds.

En hij vroeg het haar ook, samen gezeten in haar kamer, haar uitleggende hoe duur het Haagsche leven was, hoe zijn positie zooveel geld kostte; — het oude verhaal.

„Je hebt Langentrier gekregen,” verklaarde Reinira stijf op al zijn betoogingen, „je heb je erfdeel al gehad. En als je niet rond kunt komen, moet je je bezuinigen.”

Daar lag het zwaartepunt! Jan-Carel was zoo veel rijker dan zij, met zijn lucrative posten van Bewindhebber der Oost-Indische Compagnie, van Lid van den Raad van State vanwege de Ommelanden, en nu wilde hij nog van haar zuinigheid voordeel trekken, inplaats van zich te bekrimpen!

„Langentrier brengt veel minder op, dan U zeker denkt! Het land heeft zoo geleden van den oorlog, ik kan er geen geld uit den grond stampen; ik heb gedaan wat ik kon.”

Zijn toon was bitter; hij zag het ongenaakbare

gezicht zijner moeder, en wist, dat er niet veel te hopen viel. Maar het meest hinderde hem haar gebrek aan sympathie; neen, zacht was Mama niet.

„Den Haag is veel te duur voor je beurs,” viel Reinira in, „dat moet je nu einde'ijk eens leeren inz en. Waarom bedankt je niet voor je hofbetrekking, en ga in Appingedam wonen, je bent er toch burgemeester; je hebt er een positie; en ik kan je wel verzekeren, dat Appingedam licht goedkoop zal zijn dan den Haag! Anna moet zich leeren schikken.”

Jan-Carel, die de kamer onrustig op en neer liep, bleef staan; er kwam een spotlachje in zijne oogen.

„Wie zegt het?” zeide hij ironisch. — De toon zijner moeder had hem zeer geprikkeld. „Is U in de Ommelanden gebleven, hoewel vader er woonde? U bent er ook zoo gauw mogelijk weer vandaan gegaan! En U kwam nog maar uit Zutphen, terwijl Anna den Haag zou moeten verlaten. 't Verschil is nog grooter!”

„Jan-Carel!” trilde Reinira, haar gezicht was bleek geworden, en haar oogen bliksemden van verontwaardiging. Maar er kwam geen verandering in de onverschillige houding van haar zoon,

zooals hij daar voor haar stond, en geen zachtere uitdrukking op zijn gezicht.

„Och kom, Mama; U moet u niet zoo boos maken: het is toch niet tegen te spreken wat ik zeg. Anna is bij U altijd het zwarte schaap! Dan heeft zij teveel bediening, hoewel U er veel meer gehad hebt in onze kinderjaren — als ik mij dat herinner! en dan moet zij zich maar schikken in de Ommelanden, terwijl U het ook niet deedt. U had er ook geen lust in.”

„Ik had mijn redenen,” zei Reinira, met bleeke lippen, „en daar weet jij niets van; daar kun jij niet over oordeelen.”

Och die reden weet ik wel! Vader heeft het mij verteld, dat U u zoo bezorgd maakte over mij en daarom liever te Zutphen was! Maar, mijn hemel, in Stedum zou ik ook best ter wereld zijn gekomen! Dat waren toch allemaal maar uitvluchten! Voor vaders plezier was het zeker niet! Ik heb dikwijls genoeg gemerkt hoe graag hij in de Ommelanden was. 't Was zeker voor ons allen veel beter geweest, als wij er gebleven waren; de Ommelanden zijn eenvoudig en goedkoop dan zelfs Gelderland. Hier hebben de menschen nog meer behoefte aan luxe. Ik zou misschien nooit

kamerheer zijn geworden, en geen Anna de Villegas getrouwd hebben, maar een of ander Bouwina of Tia, en zou op een Borg hebben gewoond, zonder veel complimenten, maar met een beurs vol geld, zooals neef van Lintelo vroeger."

Hij overdreef alles sterk, uit leedvermaak om zijn moeder te ergeren.

"Je kunt me anders nu niet van te veel luxe betichten" kwam Reinira scherp. „Hier, in die groote vervallen Proostdij te zitten met twee meiden en een knecht! Denkt je, dat ik ook niet liever in Arnhem was gebleven? maar ik heb mijn verstand laten spreken en ben hier heen gegaan. Jij en Anna moesten ook jullie verstand gebruiken!"

Jan-Carel haalde de schouders op; hij wilde niet toegeven. „Appingedam is nog heel wat anders dan Zutphen! Dat weet U ook wel! Was U maar vroeger in 't Noorden gebleven! Weet U wel, dat ik dikwijls denk, dat ons een mooie erfenis is ontgaan, doordat u niet wilde wonen in de Ommelanden? Neef en nicht hadden ons best Nittersum nagelaten, als wij er gebleven waren. Zij, die zelf geen kinderen hadden! en de zoons van tante Lewe hadden al goederen genoeg; en nu is dat alles anders geloopt na hun dood! Al die goede-

ren zijn versnipperd! Het is werkelijk erg genoeg."

Hij zweeg verbitterd, en moeder en zoon stonden elkaar vijandig aan. Dezelfde gedachte, dat neef en nicht van Lintelo hen toch wel ruim hadden kunnen gedenken in hun testament, was dikwijls ook bij Reinira opgekomen, maar dat dit niet geschied was, had zij de Lintelo's verweten, — niet zichzelf.

„Vader was veel te belangeloos en te goed om zich dat alles zoo in te denken! maar hij heeft een mooie kans verspeeld door naar U te luisteren. Eigenlijk deed hij alles wat U zei, hij heeft zich zijn heele leven opgeofferd."

„Je vader was inderdaad een edelman, die niet om geld en hebzucht neven en nichten naar den mond wilde praten; die niet zijn eigen vrijheid wilde opofferen voor een erfenis. Ik ben blij, dat wij niet op Nittersum zijn gebleven. Maar, dat jij dat niet zoo in kan zien — dat spijt mij voor jou; ik had je hooger gesteld." Reinira's stem was snijdend. „En als je mij nog meer impertinenties wil zeggen, dan verzoek ik je heen te gaan; ik kan ze niet langer aanhooren."

„Kom, Mama, neemt U de dingen niet zoo tragisch op; U weet zelf heel goed, dat U altijd de

scepter zwaaide; waarom mag ik U dat niet eens zeggen? Het is een publiek geheim!"

Hij lachte verzoenend, voelend, dat hij te ver was gegaan, en trachtte er nu een lichtere kleur aan te geven; maar Reinira's gezicht verzachtte niet.

„Als ik mijn scepter zwaaide", zeide zij stijf, „dan had ik daar geldige redenen voor".

„Ja, ja natuurlijk, Mama," gaf hij gedwee toe, om geen verdere scene te maken, maar zij voelde heel goed, dat hij daarmee niet zijn inzicht over haar veranderde, en het griede haar meer, dan dat hij het had uitgesproken.

„O.a. toen je vader en ik je Langentrier hebben afgestaan — dat was ook een mijner redenen! Om jou te helpen, deed ik dat! Als je vader toen mijn inzicht niet gevolgd had, had je Langentrier niet gekregen! Je bent niet dankbaar, Jan-Carel".

„Ik ben U en vader wel dankbaar over Langentrier", sprak hij heftig tegen, „dat is het niet; ik weet wel, dat U deedt wat U kon, maar het is niemands schuld, dat Langentrier niet zooveel opbrengt, als ik dacht, dat het doen zou. Maar U neemt het mij ook altijd zoo kwalijk, als ik U weer eens om geld kom vragen, terwijl U heel goed

weet, dat ik doe wat ik kan om zuinig te zijn. Fritz heeft veel meer geboft dan ik; hij heeft een erfdochter getrouwd, en heeft geen positie op te houden in den Haag. Benjamin is ook al zoo'n geluksvogel; die trouwt binnenkort die rijke freule van Wassenauer en wordt Ontvanger Generaal van Breda — ook al zoo'n lucratief baantje. Alleen Lucas is niet zoo fortuinlijk, al heeft hij een goede positie in het leger. En de meisjes zijn allen bezorgd; Maria moet weten wat zij doet".

„Allen bezorgd? Omdat Amélie en Lotje prebenden trekken van Clarenberg? Maar die prebenden zijn zoo schitterend niet; de goederen van het stift hebben ook geleden door den oorlog, Amélie en Lotje hebben het dikwijls genoeg verteld, dat zij niet zouden kunnen rondkomen in Clarenberg, als zij er het geheele jaar waren; daarbij Truytje heeft geen prebende, en als er ooit weer oorlog komt, en de stiften betalen niet, dan zouden zij straatarm zijn, als ik niet voor ze zorgden".

Reinira sprak met de grootste nadruk en overtuiging: eigenlijk had zij zich het lot der meisjes nooit zoo ingedacht als nu, nu zij ze moest verdedigen tegen de hebzucht van Jan-Carel. En nu

zij weer vasten grond voelde, nu werd zij weer statig en plechtig, achterover leunend in haar stoel, als een rechter, die uitspraak deed.

„Nou, straatarm!” herhaalde Jan-Carel minachtend. „Alsof wij, broers, de zusters in het ongeluk zouden laten, als het zoo ver kwam”.

„Ja, dat ken ik! ze in huis nemen, en dan mogen ze uit dankbaarheid al het werk in het hu'shouden doen! Maar dat wil ik niet, dat zij later Anna's kamenier worden!”

Een gloed van drift steeg in zijn gezicht. „Ze zouden het dan niet drukker hebben dan nu bij U,” mompelde hij tusschen zijn tanden; maar hij herhaalde het niet, toen hij zag, dat zijn moeder het niet goed verstaan had; — Hij hield zich in; het was nutteloos verder te twisten; het was nu eenmaal zoo, dat als Anna in het spel kwam, hij en zijn moeder elkander altijd verbitterd bestreden. Hij had zich echter wel ver laten voeren vandaag in zijne woorden! Maar Mama lokte het altijd uit. Mama kon nooit rustig eens over geldzaken spreken! Al kon zij hem niet ter wille zijn, al moest zij weigeren, dan was er toch geen reden zoo heftig te worden. 't Was waar, Mama bezuinigde zich voorbeeldig in Zutphen. Het viel hem

op, hoe zij er ouder en vermoeider uitzag dan vroeger; er waren nu rimpels bij de oogen, en bij den mond, die nu zoo strak en stijf gesloten was; een oude vrouw was zij, een oude vrouw.

Hij bleef haar aanstaren, niet verder ingaande op haar laatsten bitteren uitval, en toen hij eindelijk weer sprak, was zijn stem rustig en zachter.

„Ik weet wel, Mama, dat U liever in Arnhem was gebleven; dat het hier veel stiller voor U is, zonder Fritz en zonder oom van Goltstein, en ik vind het werkelijk bewonderenswaardig, dat U het gedaan hebt, hoewel Zutphen en Proostdy zeer geschikt zijn om te wonen. Uw raad over Appingedam is van uit een bezuinigingsoogpunt zeker aan te bevelen: — ik zal er nog eens over denken, maar U moet denken, dat Anna en ik nog jonge menschen zijn, in de kracht van ons leven, en het voor ons een begraven zou zijn daar-ginds; want ze kunnen het er zonder mij best stellen in Appingedam! Ik zou er niet veel kunnen uitrichten, terwijl ik nu de kans heb, in den Haag, nog eens de post van gezant te krijgen. Onlangs werd ik al eens gepolst, en dat zou juist iets voor mij zijn! Het zou wel wat anders dan Apingedam zijn!”

Hij richtte zich hooger op, een lach in de levendige oogen, dat hem dat onweerstaanbare be-minnelijke gaf, dat ook eenmaal Reinira's bekoor-lijkheid was geweest.

Hij boog om een vluchtige kus te drukken op haar voorhoofd.

„Het spijt mij zeer, dat ik zoo heftig ben ge-weest; ik doe U mijn excuses, ma très honorée Mère! en maakt U verder maar geen zorgen over mij: ik zal me zien te redden. Ik zie nu wel in, dat ik het U niet had moeten vragen, U heeft al zorgen genoeg voor uzelf, en nu weer over Maria, want er is veel te voorzien in dat huwelijk; de Sydows zijn niet rijk, en ik zou zoo graag zien, dat U een zorgeloozen ouden dag had! Ik ben blij, dat U de meisjes hebt, vooral Amelie is zoo zorg-zaam.” En na nog even verzoenend zijn hand ge-legd te hebben op haar schouder, schreed hij met forschen tred naar de deur, de kamer uit, en Reini-ra hoorde zijn stappen wegsterven in de gang, jong en krachtig. En de bittere trek om haar mond bleef, terwijl zij voor zich uit bleef staren in den grijzen winterhemel, waartegen de kleine ruiten zich afteekenden. Oud, vond Jan-Carel haar, oud; zij had het in zijn stem gehoord; hij vond, dat zij

afgedaan had in dit leven; voor hem zou Appin-gedam een vroeg begraven zijn, maar, dat zij Arn-hem had moeten verlaten — dat was niets! Wat hij ervan gezegd had, was louter beleefdheid ge-weest. Oud was zij — en zij moest zich niet ver-gelijken met jongeren — dat ging niet op. Dat had hij willen zeggen.

En de bitterheid bleef.

Jan-Carel was den volgenden dag vertrokken; het afscheid tusschen hem en zijne moeder was gewoon geweest, maar al ge'eidde zij hem tot aan de deur en al omhelsde zij hem, toch voelde hij, dat de oude hartelijkheid ontbrak. Zijn moeder was daarbij stil en afgetrokken, vervuld van andere vragen.

Zij wilde Maria nadrukkelijk het gewichtige van haar stap onder oogen brengen, maar er zich tegen verzetten, daar dacht zij niet aan; zij wilde Jan-Carel geen gelijk geven! Maar terwijl zij in haar kamer urenlang, soms 's avonds nog laat, bij een walmende kaars zat te cijferen, moest zij wel tot de slotsom komen, dat Maria wel iets waagde als zij haar ambt van Abdis neerlegde om te kunnen huwen. 't Was waar, Herdicke was niet rijk; het gaf geen groote inkomsten. Het was er armoe lijden, volgens Maria! men leefde er op grof brood en spek, en men leefde er in de wildernis! geen mensch om te zien in vele mijlen in het

rond. Bij de Sydows zou zij het echter niet veel beter hebben, die woonden in dezelfde eenvoud op het huis Westhausen bij Dortmund; en als haar gezin later grooter zou worden, zou het heel veel hoofdbrekens kosten. Als Abdis had zij alleen voor zichzelf te zorgen.

Reinira wist te goed wat een huishouden kostte!

Maar zich verzetten tegen Maria's huwelijk, daar was geen sprake van. Er moest maar van komen, wat er van kwam; maar hoe meer Reinira rekende, hoe duidelijker het haar werd, dat wat zij haar kinderen later kon nalaten, ieder afzonderlijk, dit niet veel meer zou zijn. Zij zou haar testament maken, en daarin nog eens nadrukkelijk herhalen, dat Jan-Carel zijn erfportie, reeds gehad had, en niets meer had te eischen, en, dat haar zeven jongste kinderen hare erfgenamen waren. Gelijk-op zouden zij deelen. Maar zij zou het aan alle kanten vastzetten. De ongetrouwde dochters mochten hun erfdeel alleen nalaten aan de getrouwde broeders of zusters; dan bleef er misschien nog iets in stand. Amélie o.a. was zoo goedgeesf, die zou in staat zijn haar geld te vermaken aan een of ander weeshuis of diaconie, of aan haar stift Clarenberg!

Amélie was juist als zuster Geertruyd van Goltstein. Deze laatste was misdadig vrijgevig! Zij zou haar laatste kleed geven als men er om vroeg! Reinira wist er alles van! Zoo dikwijls had zuster Geertruyd haar geholpen, zooveel maal haar geld geleend, en zij vond het nog bewonderenswaardig, dat Reinira er obligaties van liet opmaken, en er rente voor wilde betalen. — Reinira hield ervan de zaken in orde te hebben! — Het betalen der rente bleef echter weleens uit! Maar dat begreep zuster Geertruyd heel goed; zijzelf was immers ongetrouwd, en leefde eenvoudig en stil, en die arme Reinira daarentegen met haar groote huishouden en vele zorgen!

Reinira was innig overtuigd, dat zuster Geertruyd haar eigen vermogen niet kon beheeren! Het zou ook tijd worden met haar en Broeder Philip van Goltstein een pactum familiae op te maken, die Geertruyd's erfenis ook verzekerde voor de toekomst. Zuster Geertruyd zou de persoon niet zijn om een eenmaal opgemaakt familiecontract te verbreken. Zij zou het natuurlijk goed vinden! Zij had altijd in alles toegestemd wat zuster Reinira haar voorsloeg. Als deze bij haar kwam, stigtig, plechtig in haar wijde weduwehuif en om-

slagmantel en begon te praten en uit te leggen met een veelheid van woorden en spitsvondige verklaringen, dan had zuster Geertruyd al toegestemd eer Reinira haar meening gevraagd had. Zuster Geertruyd voelde zich altijd nietig en onwetend naast haar schitterende zuster. Zoo was het altijd geweest. Reinira zou het rechte wel weten. Reinira, die zooveel ervaring had, die zoo'n huishouden beheerde, en haar kinderen had groot gebracht met zooveel beleid, dat zij allen wat beteekenden — de zonen vooral. — Tante Geertruyd vond haar eenen neef nog aantrekkelijker dan den anderen! Reinira had er alle eer van. Natuurlijk wilde zij die arme kinderen, die zoo dikwijls met geldzorgen hadden te kampen, niet onterven, en de meisjes zou zij ook wat nalaten. Reinira moest maar zeggen hoe het alles ingericht moest worden.

En er werd een pactum familiae opgemaakt, en Reinira stelde haar testament op, en zij maakte een afzonderlijk contract met Fritz, dat hij de Proostdij over zou nemen, zoodra het hem finantieel schikte, maar, dat zij het mocht blijven bewonen tot aan haar dood.

Het had haar energie ten zeerste opgewekt, al die plannen! Zij beheerschte de toekomst nu over

jaren en jaren! Het zat alles muurvast in elkaar.

Maar toen het alles geregeld was, toen zij er niet meer aan te arbeiden had, toen bleven alleen nog de dagelijksche zorgen over; het leven ging voort, en het werd hoe langer toe stiller om haar heen. Maria trouwde met Sydow, en geen twee jaar daarna volgde Truitje haar voorbeeld en huwde eveneens een Mark'sch edelman, Fredrik Wilhelm Baron von Bersworth van Ellinghausen, uit Dordmund. Zij zouden vooreerst niet meer overkomen; het reizen was zoo duur en zoo omslachtig.

Jan-Carel kwam zelden. Als hij soms naar Langentrier ging, dan lag Zutphen niet op zijn weg, zooals Arnhem; Anna en de kinderen (hij had nu twee meisjes en een zoontje) kwamen ook niet. Zij woonden nog altijd in den Haag. Jan-Carel had de post van domeinraad van den Prins weten te verkrijgen in 1770; dat gaf altijd meer inkomen. Van bezuinigen was geen sprake, had Reinira vernomen; het stemde haar niet zachter.

Benjamin was in Mei 1769 getrouwd met Caroline van Wassenaer van Hazerswoude, en woonde in Breda. Lucas, majoor in het Regiment van den Hertog van Saksen-Gotha en kamerheer van denzelve, was gehuwd met Henriette de Famars.

Alleen Amélie en Lotje waren thuis, en ook Fritz kwam veel.

Deze was vol plannen over het nieuwe huis Verwolde, dat hij wilde doen bouwen; zijn schoonmoeder was gestorven, maar nog had het Hof geen uitspraak gedaan in het proces over Vorden en Leemcuy!; het duurde wel lang, maar dat de goederen aan zijne vrouw en hem zouden toegewezen worden, leed geen twijfel, en reeds kon hij in de toekomst rekenen op deze inkomsten. Met hart en ziel wijdde hij zich aan den landbouw; hij was vol nieuwe ideeën; Verwolde zou opgebouwd worden: groot, ruim, met breede ramen, en een vertrek zou geheel ingericht worden voor de rechtspraak in zijn heerlijkheid. Hij zou het alles zelf in handen nemen en de rechtspraak niet overlaten aan „Stadholders en Richters”, die weleens willekeurig te werk gingen met hun boeten en straffen. Fritz van den Borch stond bekend om zijne vooruitstrevende denkbeelden, die allermint in de smaak vielen van de leden der Graafschapsche ridderschap. Hij had tot nu toe geen kans gezien erin benoemd te worden; met allerlei uitvluchten hielden zij hem eruit. Al die chicanes stemden hem niet vriendelijker. — Hij was als zijn moeder;

als hij tegenstand voelde, werd hij hoe langer hoe heftiger! Het was echter nog een rustige tijd in Gelderland; de zware wolken van tweedracht en twist, van de Patriotten en Prinsgezinden vertoonden zich nauwelijks aan de horizon; het was nog alles pais en vrede!

Reinira, die Fritz altijd zeer bewonderde en al zijn greiven wilde begrijpen, vond hem ook weleens veeleischend, vond, dat hij weleens wat door-draafde op het ingeslagen pad. Zij kon de inzichten der Zutphensche ridderschap nu niet dadelijk zoo veroordeelen; zij waren die ook van haar jeugd zij voelde er zich thuis, maar het prikkelde haar wel zeer, dat Fritz niet gekozen werd. De oude vrienden, die haar kwamen opzoeken, roerden het onderwerp niet aan. Reinira van den Borch was niet gemakkelijk! dat wist men van ouds. Men kwam anders graag bij haar; zij kon nog zoo meeslepend levenslustig zijn, als zij haar gastmalen presideerde, zooals een paar maal in het jaar gebeurde.

Die maaltijden kostten heel wat hoofdbrekens van tevoren; dagen van beslommeringen namen zij; welk wild? welke hammen? hoeveel taarten en pasteien er gebakken moesten worden; hoevee

wijn er geschonken zou worden. Maar als de gasten kwamen, dan stond Reinira met jeugdige opgewektheid ze te ontvangen, en al de oude vrienden waren het eens, dat de gastvrouw haar jaren met eere droeg. Zestig was zij nu — dat wist men, maar zij zag er niet ouder uit dan vijftig! En wat een levenslust had zij, ook aan tafel! Zij kon nog eens luid lachen over aardigheden, al waren die soms zeer grof; het was de toon uit haar jeugd geweest; zij kende die en begreep de toespelingen. Heel anders was zij, dan die bleekneus van een oudste dochter; die had nu niets van haar! De twee jongsten zagen er wel goed uit, maar Fritz, die altijd die diners bijwoonde, vonden de oudere Heeren insolent! Hij zette een toon van gezag op in kwesties, alsof hij de wijsheid in pacht had!

Amélie, meestal heel moe van de dagen werk, die eraan vooraf waren gegaan, zat er veelal zwijgend bij, haar glas wijn meestentijds onaangeroerd voor haar, wat haar de plaaglust van het heele gezelschap bezorgde, en even een geërgenden blik van haar moeder, over de lange gedekte tafel heen. Reinira hield niet van die bleeke spelbrekers!

En dan, opgeschrikt uit haar zwijgen, poogde Amélie haar aandacht aan de gasten te schenken,

maar de toon der conversatie kon zij nooit vatten. Het was er meest hoogst rumoerig, en er was een luid geklang van borden en schalen, van zilver en glazen, en boven dat alles flikkerden de lange kaarsen, vreemd en hoog op de hooge zilveren candelabres. Nu was de groote kamer mooi met het zachte licht; de hoeken waren in schemer gehuld, de familieportretten aan de muren schenen te herleven, nu het sterke daglicht niet aantoonde, dat zij middelmatig geschilderd waren. — In Gelderland waren weinig portretten door bekende meesters gemaakt. Om de tafel heen bewogen zich de knechts in hunne verschillende live-reiën; de knechts ook van anderen, die kwamen helpen dienen. Het was als vanouds, als zoovele jaren geleden, toen de rijke Burgemeester van Goltstein er woonde! Het was gedeeltelijk nog hetzelfde zilver, dezelfde serviezen, dezelfde damaste tafellakens. Reinira herleefde in het verleden. Zij voelde zich weer als toen, de bewonderde dochter van den zeer gezienen Heer van Goltstein, toen zij haar Fransche liedjes bij de clavicimbel zong!

En men bewonderde haar nog! Een kranige vrouw, vond men haar! een, die zich door het le-

ven heen had geslagen, en die door de tegenspoeden niet werd gedrukt. Zij wist haar hoogen naam op te houden! Zij hield het mooie hoofd rechtop; de donkere oogen waren sterk en heerschend onder het wit gepoederde haar; om den hals droeg zij een parelen snoer. De Heeren dronken om strijd op haar gezondheid; en zij bedankten dan met haar oude beminlijkheid. Een bewonderenswaard ge vrouw! Een die het leven beheerschte, en niet had leeren zeuren over kleinigheden! Zij sprak evenals de anderen druk over de duurte der tijden, over de groote verliezen geleden door de veepest, over schaarste aan geld, maar zij g'nger nooit door gebukt! Haar zorgen toonde zij niet in het openbaar; daar had niemand mee noodig dan haar eigen gezin.

Amélie vanaf haar plaats hield haar moeder gestadig in het oog, om op haar minste wenschen te letten; of de knechts wel op tijd wijn aanvulden; of het vuur opgestookt moest worden, maar de laatste keer, had zij vooral opgemerkt hoe pijnlijk haar moeder soms de kleine krachtige hand ineenkneep, en hoe zij soms heel even haar geborduurde zakdoek aan haar neus bracht, om de sterke geur, waarvan zij het had doordrengt, op te snuiven.

Maar zij had steeds druk doorgepraat met haar tafelbuurman, den eersten Burgemeester, Mr. Ernst van Löben Sels, een harer tijdgenooten, en die, evenals haar vader, Curator van de Hooge School van Harderwijk was.

„'t Is den olden dag, Sels!” had zij lachend gezegd, toen bij het opstaan van tafel, zij zich even had moeten vastgrijpen aan den tafelrand; haar ledematen, pijnlijk en stijf van de jicht, hadden even geweigerd haar te dragen.

„Den olden dag!” had Mr. Sels herhaald, lachend om zoo'n veronderstelling. Reinira van der Borch en den olden dag, dat kon niet!

Maar den volgenden dag was Reinira blijven liggen om wat uit te rusten — zooals zij het noemde; als zij flink wat warme dranken dronk, zou het wel spoedig over zijn: het was maar een kou. Maar Amilie, die zwijgend en nauwelijks luisterend naar de opmerkingen van een der meiden, die haar hielp, haastte zich de eetkamer te doen opruimen, om spoedig klaar te zijn. Nu het grauwe daglicht er in viel, en het vuur nog slechts asch vertoonde, was het er kaal en vaal en ongezellig; het tafellaken was bemorst, een der kaarsen had gedropen: de kandelaar moest gepoetst worden

eer die werd weggeborgen; de portretten aan de muur hadden weer hun prentvoorkomen; het vloerkleed moest ter dege behandeld, het zag er wel oud uit in het volle licht. Amélie, rond glijdend, onhoorbaar en zacht op haar muiltjes, zelf servetten haastig bij elkaar zoekend, ze tellend of er geen ontbrak, het schoone zilver bergend in hun étuis, luisterde steeds of haar moeder zou bellen. Mama in bed! dat gebeurde nooit! en Mama had er ziek uitgezien — dat was haar opgevallen. Maar den dokter laten komen, durfde zij niet zonder toestemming. Fritz, die in de Proostdij logeerde vond het niet noodig. Mama zou morgen wel beter zijn.

Maar den volgenden dag was Reinira nog niet beter, en nadat zij gedurende een week, al haar huismiddeltjes had beproefd, zonder succes, besloot zij den dokter te laten komen.

Hij zat heel plechtig aan haar bed, voelde haar pols met gewichtig gezicht, informeerde naar allerlei symptomen, en schreef rust voor en nieuwe middelen. Hij kon niet veel zeggen.

Reinira, recht zittend in haar groote bed, tegen een stapel kussens, zwaar toegedekt, de donkere gordijnen half dicht geschoven, haar hoofd geheel schuil in een groote nachtmuts, toornde lang en krachtig, na zijn vertrek, over zoo'n ezel van een dokter, zoo'n uil, die haar niet eens had kunnen vertellen, wanneer zij weer op kon staan. Dan zou zij het zelf wel weten. Haar halve leven doorbrengen in bed, zooals zuster Geertruyd, dat was zij niet van plan!

De dokter kwam om den anderen dag, maar sprak nooit van opstaan, en Reinira sprak er ook

niet over tegen hem, want zij wist dat hij haar zou raden het te beproeven — en daarvoor ontbrak haar den moed op het oogenblik zelf. Zij lag nu juist zoo gemakkelijk; zij zou het morgen doen, maar den volgenden dag gebeurde het ook niet. Zij vond zijn bezoeken een welkome afleiding; hij praatte met gepaste eerbied, met beleefde termen over al de nieuwtjes van de stad; hij was een wandelende courant, en Reinira's gezicht straalde van belangstelling en nieuwsgierigheid; zij was dan opgewekt en levendig, maar ieder keer, nadat hij vertrokken was, viel zij humeurig tegen Amélie uit, dat die dokter weêr vergeten had haar te zeggen, of zij op mocht staan, en onveranderlijk antwoordde Amélie, rustig de dekens instoppend:

„U moet het hem de volgende keer vragen, maar ik zou U niet raden het vandaag te probeeren; het is vandaag heel koud. . . . of — het vuur rookt vandaag zoo, U doet beter er in te blijven,” en ieder keer gaf Reinira tegenstribbelend toe.

Zij wende aan haar bed; aan de donkere gordijnen, aan het uitzicht in haar kamer; de groote schouw, waaronder het vuur soms vlamde, of zeurig smeulde, de gewitte muren, de donkere deuren, de diepe vensters met de kleine ruiten, die

soms stijf bevroren waren, want als de wind er op stond, ontdooiden zij niet; of waarachter weleens geruischloos de sneeuwvlokken daalden, wit afstekend tegen de grauwe lucht. Op de geverfde vloer lag een kleed onder de tafel, de vierkante, eikenhouten tafel, met zware balpooten, waar 's nachts het oliepitje brandde en knetterde, en waarin zij lag te turen, met groote open oogen, zonder zien. De lange uren telde zij dan af, bij uren en halfuren naar de zware slag van den Wijnhuistoren, en naar het blazen aan de vier hoeken van den hoornblazer op den toren, op de Walburgskerk, vlak bij. Als de gordijnen voor de vensters niet goed dicht getrokken waren, kon zij af en toe een ster zien flonkeren aan den ijskoude hemel. Maar meestal waren de luiken toe, en lag zij in de ingesloten ruimte van haar kamer, in het halve duister, alleen. En er was dan geen geluid dan af en toe een stukje hout, dat uitgedoofd uit elkaar viel op de haardrooster, of soms het ritselen van een muis achter een kast.

Zij kende de kamer door en door; het was haar kamer geweest sinds haar huwelijk; haar kinderen waren er geboren. Als zij naar de schouw staarde in de schemering, dan was het alsof zij er van der

Borch weer zag zitten, in den grooten leuningstoel, voorovergebogen, de ellebogen op de knieën. Een paar maal, ontwakend uit haar middagdommeling, had zij er stil naar gestaard met half open oogen; — van der Borch zat er werkelijk. Maar toen zij: „van der Borch?” had gezegd, halffluid, vragend, toen was de gestalte opgestaan, en was het Fritz geweest, die haar bed naderde; en zij had ineens, teleurgesteld de oogen gesloten:

„O, ben jij het, jongen? Nee, ik heb niets noodig” had zij gezegd, en hij had op zijn teenen de kamer verlaten, terwijl zij stil bleef liggen, maar weer met open oogen starend naar den leegen stoel. Zou van der Borch terugkomen? Hij zat er vroeger zooveel, zooveel. Hoeveel maal had zij zijn silhouette niet gadegeslagen, als hij het vuur voor haar opstookte, vooral in dien vreeselijken winter van 1740. Maria was toen nog maar enkele maanden oud geweest, maar hoe zij het kind, en ook de anderen, toen, in het leven had gehouden, was een raadsel. Alles vroor vast; in de kamer was ijs, hoewel het vuur brandde; men moest het brood ontdoeien voor men het kon gebruiken! Twee maanden had die winter geduurd, en toen bleek, in het voorjaar, dat al het gras bevroren was ge-

weest, zoodat de weiden dor bleven tot in Juni. Duizende stuks vee waren omgekomen; er was geen voedsel meer geweest voor mensch en dier! 1740 — hetzelfde jaar, dat van der Borch toegelaten was in de Zutphensche ridderschap; haar jubeljaar had zij het gevonden — niettegenstaande de rampen van den winter! — Zenuwachtig plukten nu haar vingers aan het laken; was het wel een jubeljaar geweest voor van der Borch? Wat had Jan-Carel gezegd, over zijn vader, die laatste keer, dat zij hier samen alleen geweest waren? — een vluchtig rood steeg op in hare bleeke wangen. — Zij had Jan-Carel nooit weer alleen willen spreken; zij was niet van plan geweest zich weer grofheden te doen zeggen! Door Jan-Carel nog wel! Jan-Carel, de zelfzuchtige, die aan geen ander dacht, dan aan zichzelf. Benjamin, die veel bij hem in den Haag was geweest, had het haar wel verteld, hoe het Jan-Carel was, die zooveel geld noodig had, en volstrekt niet altijd zijn vrouw; deze had geen gemakkelijk leven. Mijnheer de Villegas was ook genezen van de bewondering voor zijn schoonzoon.

Reinira's oogen stonden ineens heel wakker en dreigend, zooals van ouds. En deze Jan-Carel

durfde haar verwijtingen te doen van zelfzucht en heerschzucht, Jan-Carel, voor wien zij alles gedaan had. Alsof zij niet altijd haar redenen had gehad als zij haar wil deed gelden. De mensch had toch een wil gekregen, om die te gebruiken.

En gerustgesteld, bevredigd sloot zij de oogen weer; neen, het had niet anders gekund, dat heengaan uit de Ommelanden — van der Borch had het ook zoo ingezien en had haar handelingen goed gekeurd; Van der Borch? — Nu niet weer tobben: zij had gelijk gehad.

Maar haar rust was opnieuw weg; de angel, diep in haar geweten, wondde weer.

Overdag kwam er nog al eens bezoek; zuster Geertruyd, — als het weer het toeliet — met haar bedroefde oogen, die bijna verwijtend stonden, bij het feit dat Reinira nu ook ziek was. Reinira's humeur werd soms niet van de beste, als zij er geweest was; Amélie moest het dikwijls hooren.

„'t Is vandaag goed weer, als tante Geertruyd komt, Amélie, laat je mij niet te lang alleen met haar! Zij is preciës zoo'n treurwilg, zoo lang en met zoo'n hangend hoofd. Dominé Wolterbeek is veel opgewekter dan zij; 't is daarbij zijn ambt

om mij voor te lezen en met mij te spreken. Tante Geertruyd behoeft mij niet te cathechiseeren! Wat denkt zij wel! zij is tien jaar jonger dan ik.”

„Nee, Mama,” stemde Amélie toe, voorwerpen verplaatsend in de ziekekamer, „ik zal van middag wel eens komen kijken,” en dan liep zij, bij het bezoek, onhoorbaar binnen, onrustig als het laat werd, met vriendelijke woorden trachtend tante Geertruyd van de zieke weg te halen.

Er kwamen nog andere kennissen, Mevrouw van de Capellen, moeder van de later beroemde Patriottische gebroeders van de Capellen, Mevrouw Sels, Mevrouw van Hasselt. Jan-Carel en de anderen kwamen ook om beurten over; het waren hartelijke bezoeken, maar kort, want zij hadden allen hun werk en hun familie, die hen wachtten ver weg. 't Was ellendig, maar daar was niets aan te veranderen. Dan kwamen zij voor het laatst, na een paar dagen in de Proostdij geloogd te hebben, in haar kamer, een koude, frissche luchtstroom meebrengend van buiten, zoo zacht mogelijk trachtend te loopen in hun zware rijlaarzen. Lucas vooral, de buitengewone lange Lucas, had moeite zacht te doen op de houten vloer — en dan bogen zij zich over haar heen, bleek, ziek

menschje, weggedoken in de hooge kussens achter de zware bedgordijnen, en zij spraken haar moed toe en van beterschap, en zij knikte instemmend, veel complimenten meegevend voor de families thuis, en zij oogde ze na, totdat de deur achter hen gesloten werd. Goed zagen haar jongens er uit, mannen in de kracht van hun leven. Jan-Carel kreeg anders al een oude trek op zijn gezicht! Zoò jong was hij dan ook niet meer: Zeven en dertig was hij geworden een paar weken geleden.

Zij was heel dankbaar om die bezoeken; natuurlijk konden zij niet lang blijven! Zij voelde ook, dat hun heele wezen van gezonde menschen verlangde weg te komen uit die mufte ziekenkamer, waar het naar drankjes rook, en naar linnen, dat uitgevuurd werd, en waar zelden een raam open stond, — dat was toen geen gebruik. Zij behoorden er ook niet, Reinira begreep het heel goed. Daar kon een man niet tegen. Een man behoorde buiten, in het veld, in de bosschen, in de stal bij zijn paarden, — niet in ziekekamers.

Maria en Truytje konden niet overkomen, de reis van de Graafschap Marck was zoo bezwaarlijk in den winter; maar Lotje en Amélie waren

bij haar. Lotje hield het in de ziekekamer ook niet uit; de benauwde lucht, het voortdurend staan, het tillen, zij kon het niet. Zij deed het huishouden, en zorgde voor het bereiden van alle ziekekostjes. Reinira begreep er niets van, dat men te zwak kon zijn om lang in een ziekekamer te zitten; Bespottelijk! men zat er juist rustig, men had er niets dan lichte werkjes te doen! Was Lotje daarvoor te zwak? Neen maar, zoo iets had zij nog nooit gehoord! En kon zij dan wel urenlang in de keuken doorbrengen, en zelf allerlei dingetjes koken, wat de keukenmeid even goed kon doen? Nu Lotje moest het zelf natuurlijk weten; handig als Amélie was zij toch niet; Amélie kon heelemaal niet gemist worden in de ziekekamer.

Zoo was het alles in het begin geweest, maar langzamerhand was Reinira stiller geworden; stiller, zwakker, pijnlijker als zij uren roerloos hing in haar kussens, het moede hoofd voorover, dan was haar belangstelling weg voor de heden-daagsche vragen. Er kwam minder bezoek, het vermoeide haar; zij leefde alleen in haar kamer, in haar eigen gedachten, alleen met Amélie. 's Avonds echter als zij rustiger werd, dan helderde

zij op; dan zagen haar oogen weer goed, en heel lang bleven zij dan gevestigd op de tengere gestalte van haar dochter, gezeten aan de tafel, bij een kaars. Het kaarslicht viel ten volle op deze, want er stond een schermpje naar de kant der zieke. Reinira kon haar duidelijk onderscheiden, en op een avond viel het haar op, hoe oud Amélie er uit zag; zoo oud en moe en bleek! Echt jong was Amélie nooit geweest; maar zoò oud? Zij zat langzaam te breien, de handen halverwege opgeheven, de oogen droomerig turend op haar werk; er lag een oneindige vrede en berusting in de neergeslagen oogleden.

„Malchen?” zei de zieke:

Amélie, opgeschrikt, richtte zich op, opziende naar het bed; er was een stille verwondering in haar blik om haar moeders zachte stem. Mama noemde haar bijna nooit meer Malchen.

„Nee, blijf maar zitten, kind; waar is Lotje?”

„Lotje is bij tante Geertruyd; tante had nog niets over U gehoord vandaag, en nu is zij er even heen.”

„Lees mij eens wat voor. Waar zat je zoo straks in te lezen?”

„Zoo straks, toen u sliep?” Amélie's bleek ge-

zicht werd licht rood, „ik las in den Bijbel.”

„Lees mij daar maar eens uit voor; de Salig-prediking bijv.” Amélie legde haar werk neer, nam den Bijbel en bladerde er in; haar moeder vroeg haar wel meer er uit te lezen, maar dat was meestal later, aan het einde van den avond, bij wijze van eindiging van den langen dag.

„Ende Jezus de schare ziende is geklommen op eenen berg, ende als hij nedergezeten was quamen sijne discipelen tot Hem.

Ende sijnen mont geopent hebbende, leerde haer, zeggende:

Saligh zijn de armen van geeste, want harer is 't Koninckrijk der hemelen.

Saligh zijn die treuren, want zij sullen vertroost worden.

Saligh zijn de sachtmoedigen, want zij sullen het aertryck beërven.

Saligh zijn die hongeren ende dorsten naer de gerechtigheyd, want sij sullen versadicht worden.

Saligh zijn de barmhertigen, want haer sal barmhertigheyd geschieden.

Saligh zijn de reynen van herte, want sij sullen Godt sien.

„Saligh zijn de vreedsamers, want zij sullen Gods kinderen genaemt worden.

Saligh zijn die vervolgt worden om des Gerechtigheyt wille, want harer is het Koninckryck des hemelen.

Saligh zijt gij als u de menschen smaden en vervolgen, ende liegende alle quaet tegen u spreken, om mynentwille. Verblijt en verheugt u, want uw loon is groot in de hemelen.”

De zachte stem van de lezende daalde langzaam tot een gefluister, om eindelijk op te houden; de zieke lag met dichte oogen, wellicht sliep zij, zij vroeg ook niets meer toen het lezen ophield. Amélie bleef roerloos zitten om niet te storen, om dan heel zacht haar breiwerk weer op te nemen. Reinira met halfgesloten oogleden staarde de stille gedaante weer aan: Malchen! haar Malchen! zij had voor gelezen langzaam en rustig van degenen, die God zalig sprak. „Saligh....” en toen weer „saligh....” En iedere omschrijving had op Malchen zelve gedoeld, — op Malchen, en — niet op haar zelf.

Zij was niet zachtmoedig, niet barmhartig, niet vreedzaam; zij had zichzelf nooit geheel en al verloochend, zooals er ergens anders in den Bijbel

stond, dat Christus van de Zijnen vroeg: „Soo wie achter mij wil komen, die verloochene zichzelf, ende neme zijn kruis op.” Zij wist dit alles zeer goed; zij had het dikwijls gehoord, maar verstaan had zij het nooit.

Maar nu zag zij het toch.

Zij was echter altijd heel anders geweest dan Malchen, heel anders! Haar karakter was anders — dat kon zij niet helpen! Maar al was zij altijd de heerschende geweest, zij had toch alles voor haar kinderen gedaan — voor haar jongens vooral. Alles wat zij aan geld had kunnen missen, had zij aan hen gegeven, voor hun opvoeding, voor hun toekomst. Dat was toch ook iets geweest?

Even hadden haar oogen geschitterd, bij deze gedachte, maar toen waren zij weer verdoft. — Wat had Jan-Carel ook weer gezegd over de Ommelanden, over Nittersum? — De lijdenstrek om haar mond werd scherper. Zij trachtte het zich in te denken. Och, de juiste woorden wist zij niet meer; — zij wist alleen het onuitsprekelijk bittere, dat zij zwak was in de oogen harer kinderen, in de oogen vooral van Jan-Carel, den ijdel, zelfzuchtigen Jan-Carel, die zich vergeleek met haar! En het bitterste van alles was, dat zij zich zelf niet

kon vrij spreken. Zij, de sterke, was zwak geweest — haar gansche leven door. Het zwaarste wat van den mensch gevraagd wordt — de zelfverloochening — had zij ook niet kunnen volbrengen.

Malchen was de sterkere.

Zij bleef haar aanzien, half droomend, half wakend. Zooveel weken reeds had ze haar daar altijd gezien, altijd bezig, altijd gereed om te helpen. Nooit ontbrak zij. Het werk was haar toch zwaar geweest. Reinira las het op de vermagerde, bleke trekken, in de weggezonden oogen. — En de anderen vonden, dat het van zelf sprak, dat Amélie als oudste alles deed. — Maar het sprak heelemaal niet van zelf! — De zieke werd ineens klaar wakker van verontwaardiging. — Geen enkele van de anderen had gedaan wat zij deed! Maar haar moeder zou trachten het goed te maken! Malchen zou het ervaren, dat haar moeder al haar moeite en zorgen had begrepen, en de anderen zouden het vernemen. De laatste daad van haar moeders leven zou een rechtvaardige zijn.

Reinira was buitengewoon stil dien avond. Amélie keek een paar maal op, om naar haar te zien, maar Mama vroeg niets. Mama lag zeker weer ergens over te denken; maar waarover? Er waren

geen brieven van de anderen gekomen, die redenen tot tobben gaven, en over Lotje was het ook niet, want Mama was heel vriendelijk tegen haar, toen zij een poos later binnen kwam, en naast het bed gezeten, vertelde van tante Geertruyd en hoe zij die gevonden had.

Maar zij had toch wel goed gezien, dat Mama ergens over peinsde, want den volgenden morgen, toen de kamer weer op orde was, het vuur hoog opgestookt, had de zieke om haar schrijfbenoedigheden gevraagd: papier, een nieuwe veeren pen, en Amélie had alles aangereikt, had de kussens opgeschud, had op het dek het draagbare lessenaartje geplaatst, en was toen weer op een afstand gaan zitten. Mama was bijzonder wakker dien morgen; haar oogen stonden weer levendig, en niet zoo dof als de laatste dagen.

Reinira, de veerenpen in de oude, vermagerde hand, het hoofd voorover gebogen over haar papier, kraste langzaam voort:

„in overwegingh genomen hebbende de vele moeiten en zorge, die mijn oudste dogter voor mijn genoomen heeft gedurende mijn langdurige ziekte, en niet wetende hoe lang het den Hemel behaagen zal myn nog in dese bedroefde toestand te

houden, zoo hebbe goetgevonden, boovenge-
noemde mijne oudste dogter kragt deses te ver-
maken en te begeeven het klijne groene ledikant
met het bedde en al zijn toebehoor, verders de ge-
verfde toiletstafel en een geboent tafeltie, als mee-
de het spiegel, en een schildery voor de schoor-
steen, soo zig op haer kamer bevint, willende, dat
deese donatie die alleen geschiet uyt consideratie
van de schaede, die sy sig om mynenthille aan haer
eygen gesontheit toegebracht heeft, versoeke dat
dese meergemelde donatie aan myn oudste dogter
gemelde stukken by de verdeelingh van den Boe-
del vooraf geniete. Ter oorconde deses eygenhan-
dig onderteekent en verzeegelt.

R. Douairière van der Borch,
gebooren van Goltstein,, onderteekende zij, en
iets lager: „Zutphen, den 6 Januari 1772.”

Toen had zij om haar zegel gevraagd, en had
zij het lak laten afdruijen op het papier, en had
zij haar alliantiewapen er in afgedrukt. Het was
klaar gekomen, en met een zucht van moeheid
las zij het stuk nogmaals door; de zinnen liepen
niet heel goed, maar hoe het te veranderen, wist
zij niet; men zou het wel begripen, en langzaam

vouwde zij het papier dicht en reikte het aan
Amélie.

„Leg het in het kistje, dat in mijn kast staat;
de sleutel is aan mijn sleutelbos,” dirigeerde zij
van uit haar bed, al de bewegingen van Amélie
volgend, en toen alles geschikt was, legde zij het
hoofd voldaan weer neer op haar kussens.

Zoo was het goed, zoo moest het blijven. Den
geheelen nacht door had zij gepeinsd over de meu-
bels, die zij Amélie zou kunnen nalaten. Over
haar juweelen, haar parelen, haar ringen had zij
reeds beschikt in haar testament; die zouden on-
der haar vier dochters verdeeld worden. Het heele
huis was zij in gedachte doorgestaan, maar het
beste leek haar toch Amélie de meubels te verma-
ken, die deze altijd gebruikt had; daar zou zij
zeker aan gehecht zijn. Vreemd, dat zij zich niet
kon herinneren of er ook nog in Amélie's kamer
een schilderij hing, zij was er altijd zoo weinig
geweest. Zij wilde het Amélie niet vragen, deze
mocht eens gevolgtrekkingen maken. Zij mocht
het volstrekt niet van tevoren weten: zij zou in
staat zijn om het niet te willen aannemen!

En zelf gaan kijken kon zij ook niet! Nooit
meer zou zij de andere kamers terug zien; —

nooit meer, noch de keukens, noch den tuin. Het was alles voorbij; zij wachtte op den dood; hoewel zij nog niet oud was, nog geen twee en zestig jaar.

Hoe kras was van den Borch geweest op dien leeftijd! Toen gingen zij allen nog te zamen naar Langentrier! Ach, van der Borch!

Werktuigelijk opende zij de oogen om naar zijn stoel te blikken, maar hij was leeg. Door de kamer viel het hooge, koude licht van den winterdag; zij sloot de oogen weer; om haar mond trilde het even verraderlijk. Ach, haar man! Zij had hem toch heel erg liefgehad! Maar niet meer lief dan zichzelf.

„Mijn God, wees mijne ziele genadig ter wille van Jezus Christus,” prevelden hare bevende lippen. Het hart deed haar zoo'n pijn!

Nog enkele weken „behaegde het den Hemel” haar in het leven te houden, toen sloot zij voor goed die oogen, die eenmaal geheerscht hadden door hun macht en hun wil in haar huis; en zij werd de Proostdij uitgedragen en ten grave gebracht in de Groote Kerk, 9 Maart 1772.

